DRUCK VON W. DRUGULIN IN LEIPZIG.

מַסֶּכֶת מַכּוֹת.

כֵּיצַד הָעֵדִים נַעֲשִׂים[1] זוֹמְמִין. מְעִידִין[2] אָנוּ בְאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא בֶן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶן חֲלוּצָה[3]. אֵין אוֹמְרִים יֵעָשֶׂה זֶה בֶן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶן חֲלוּצָה תַּחְתָּיו[4]. אֶלָּא לוֹקֶה אַרְבָּעִים. מְעִידִין אָנוּ בְאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא חַיָּב לִגְלוֹת[5]. אֵין אוֹמְרִים יִגְלֶה זֶה תַּחְתָּיו. אֶלָּא לוֹקֶה אַרְבָּעִים. מְעִידִין אָנוּ בְאִישׁ

כיצד העדים נעשים זוממין. הכי קאמר[1] אותן עדים שנמצאו זוממין ואין עושין בהן דין הזמה כלומר שאין מקיימין[2] בהם ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו. כיצד הם נעשים זוממין: מעידין אנו באיש פלוני כהן שהוא בן גרושה. בפנינו[3] נתגרשה אמו קודם שנולד והרי הוא חלל: אין אומרים. אם הוזמו והם כהנים יעשה זה בן גרושה לקיים בו כאשר זמם. דהא כתיב ועשיתם לו כאשר זמם. לו ולא לזרעו. ואם תעשהו חלל והוא כהן פסלת את זרעו לעולם. ואם תאמר נפסול אותו לבדו ולא לזרעו. בעינן[4] כאשר זמם לעשות וליכא[5]. שהרי הוא זמם לפסול הכהן ואת זרעו: אלא לוקה ארבעים. דאמר קרא[6] והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע. משום דהרשיעו את הרשע. והיה אם בן הכות הרשע. אלא עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא[7] ושוינהו להנך רשעים. והיה אם בן הכות הרשע[8]: אין אומרים

Mischna. 1 „Was geschieht mit . . .“ ‖ 2 Ergänze davor: „Wenn sie aussagten: Wir . . .“ ‖ 3 Es sind Priester, die gegen Priester zeugen; vgl. כהן im Obadja. Wäre die Aussage wahr, so kann der Betroffene nicht Priester bleiben. — חלוצה ist die Witwe, die bei verweigerter Leviratsehe dem Schwager den Schuh ausgezogen hat. Deut 25, 5 ff. ‖ 4 Man wandte gegen falsche Zeugen gewöhnlich Deut 19, 19 an ‖ 5 Wegen unvorsätzlichen Totschlages.

Obadja. 1 קָאָמַר der Mischnalehrer „meint“ ‖ 2 קַיֵּם „in Anwendung bringen“ ‖ 3 בְּפָנֵינוּ „in unserer Gegenwart“ ‖ 4 בָּעֵינַן „wir verlangen“ die wörtliche Befolgung der genannten Schriftstelle ‖ 5 וְלֵיכָּא „und das wäre [hier dann] nicht [der Fall]“ ‖ 6 Deut 25, 1 und 2 ‖ 7 הַצַּדִּיק דְּמֵעִיקָּרָא „der, welcher von vornherein gerecht war“. ‖ 8 Die zweiten Zeugen machen die ersten den Frevlern gleich [שַׁוְיְנְהוּ]; dadurch werden die ersten zum בֶּן הַכּוֹת.

פְּלוֹנִי שֶׁגֵּרַשׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ וְלֹא נָתַן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ[1] וַהֲלֹא בֵּין הַיּוֹם וּבֵין לְמָחָר סוֹפוֹ לִתֵּן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ אוֹמְדִים כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בִּכְתֻבָּתָהּ שֶׁל זוֹ שֶׁאִם[2] נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה. וְאִם מֵתָה יִרָשֶׁנָּה בַעְלָהּ. [מְעִידִין אָנוּ בְאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ אֶלֶף זוּז עַל־מְנָת לִתְּנָן לוֹ מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְהוּא[3] אוֹמֵר מִכָּאן וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים. אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן וְיִהְיוּ בְיָדוֹ אֶלֶף זוּז בֵּין נוֹתְנָן מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם בֵּין נוֹתְנָן מִכָּאן וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים[4]:] ב מְעִידִין אָנוּ בְאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁחַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָאתַיִם זוּז וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין. לוֹקִין וּמְשַׁלְּמִין. שֶׁלֹּא הַשֵּׁם[5] הַמְּבִיאָן לִידֵי מַכּוֹת מְבִיאָן לִידֵי תַשְׁלוּמִין דִּבְרֵי ר' מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כָּל־הַמְשַׁלֵּם אֵינוֹ לוֹקֶה: ג מְעִידִין אָנוּ בְאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת אַרְבָּעִים וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין. לוֹקִין שְׁמוֹנִים מִשּׁוּם[6] לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר

יגלה זה. דכתיב בראש[1] הוא ינוס. הוא ולא זוממיו: שגרש את אשתו. בפנינו[2] ביום פלוני. וזה[3] אומר לא גרשתיה ואיני חייב לה כתובתה: והלא בין היום ובין למחר. כלומר מה ישלמו לו. אם תאמר כל הכתובה והלא שמא ימות או שמא יגרשנה היום או למחר וסופו[4] ליתן לה. נמצא[5] שלא היו מפסידין אותו כלום: אומדים כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו. מספק[6] שאם נתאלמנה או נתגרשה יטלנה לוקח. ואם מתה יירשנה בעלה. ויפסיד מעותיו שנתן וכן יתנו העדים לבעל: ב שלא השם המחייבו מלקות. לא המקרא[7] המחייבו מלקות מחייבו תשלומין. מלקות לא תענה[8]. תשלומין ועשיתם לו כאשר זמם: כל המשלם אינו לוקה. דכתיב[9] כדי רשעתו. על רשעה אחת אתה מחייבו ואי[10] אתה מחייבו על שתי רשעיות. ומדקאמרי רבנן[11] משלם ואינו לוקה ולא אמרי לוקה ואינו משלם שמע מנה דכל היכא[12] דאיכא תרתי מלקות ותשלומין לא אמרינן ילקה ולא ישלם אלא משלם ואינו לוקה. וכן הלכה[13]: ג משום לא תענה. שהרי כשאי

Mischna. **1** Die Zeugen haben wohl Geld auf die כתובה geliehen. Der folgende Fragesatz scheint eine alte Glosse zu sein ‖ **2** „Für den Fall, daß die כתובה ihm gehört, wenn . . .“ ‖ **3** Der die 1000 Sûs empfangen hat ‖ **4** Man schätzt also etwa die Maklergebühr, die jemand für die Verlängerung der Rückzahlungsfrist zahlen würde ‖ **5** שֵׁם „Rechtssatz, Paragraph“ ‖ **6** Ex 20, 16.

Obadja. **1** Deut 19, 5. Das הוא ist etwa mit „persönlich“ zu übersetzen ‖ **2** בְּפָנֵינוּ „ in unserer Gegenwart“ ‖ **3** Der Ehemann ‖ **4** סוֹפוֹ „schließlich“ ‖ **5** נִמְצָא „dann ergibt sich“ ‖ **6** מִסָּפֵק „im Zweifelsfalle“ ‖ **7** מִקְרָא „Bibelstelle, Vers“ ‖ **8** „Prügel (erhält er) infolge (der Stelle): Du sollst nicht falsch Zeugnis reden“ ‖ **9** Deut 25, 2 ‖ **10** אַיִן=אִי „nicht“ ‖ **11** מִדְקָאָמְרֵי רַבָּנָן „daraus, daß unsere Rabbinen sagen — kannst du entnehmen“ — שְׁמַע מִנַּהּ ‖ **12** כָּל הֵיכָא דְ „überall, wo; jedesmal, wenn“ ‖ **13** Die Halakha bevorzugt humaner Weise die Geldstrafe.

וּמִשּׁוּם [1] וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו דִּבְרֵי ר׳ מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינָן לוֹקִין אֶלָּא אַרְבָּעִים. מְשַׁלְּשִׁין [2] בַּמָּמוֹן וְאֵין מְשַׁלְּשִׁין בַּמַּכּוֹת. כֵּיצַד. הֵעִידוּהוּ שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָאתַיִם זוּז וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶם [3]. אֲבָל אִם הֵעִידוּהוּ שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת אַרְבָּעִים וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין כָּל־אֶחָד וְאֶחָד לוֹקֶה אַרְבָּעִים [4]:
ד אֵין הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין עַד שֶׁיָּזוֹמּוּ אֶת־עַצְמָן [5]. כֵּיצַד. אָמְרוּ מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהָרַג אֶת־הַנֶּפֶשׁ. אָמְרוּ [6]

אפשר [1] לקיים בעדים ועשיתם לו כאשר זמם כגון שעידים אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה לוקים העדים משום לא תענה. הכא דאיכא אזהרת לא תענה [2] ואיכא נמי כאשר זמם לוקים שמונים. ואין הלכה כר׳ מאיר [3]: משלשין בממון. עדים זוממין שחייבין בתשלומין משלמין הממון לפי מספר העדים [4]. אם היו שלשה עדים והוזמו. כל אחד משלם שליש הממון שהיו רוצים להפסידו: ואין משלשין במכות. שאין כל אחד מהעדים לוקה שליש מלקות אלא כל אחד לוקה ארבעים דבעינן [5] ועשיתם לו כאשר זמם. וכל אחד מהם מבקש להלקות הנדון מלקות שלם. וממון מצטרף [6] כשיתן כל אחד מהם שליש. הרי קבל [7] מה שרצו להפסידו בין כלם [8]. אבל מכות לא מצטרפין: ד עד שיזומו עצמן. שיזומו אותן בעסקי גופן [9]. לא בעסקי ההורג כדמפרש ואזיל [10]. ונפקא לן מקרא [11] דכתיב [12] והנה עד

Mischna. **1** Deut 19, 19 ‖ **2** „In drei Teile teilen" bei drei Zeugen ‖ **3** Wären sie mit dem falschen Zeugnis durchgedrungen, so hätten sie ja auch von der gewonnenen Summe ihren Anteil bekommen ‖ **4** Die Prügel gönnten sie dem Angeklagten jeder ganz ‖ **5** „Bis ihnen persönlich die falsche Aussage nachgewiesen ist" ‖ **6** Andere Zeugen.

Obadja. **1** שֶׁאִי אִפְשָׁר „wenn es nicht möglich ist" ‖ **2** „Hier aber wird das Verbot לא תענה herangezogen". Die Konstruktion des Satzes hängt an dem שֶׁהֲרֵי כְשֶׁאִי: denn während es sonst so und so ist, liegt hier nach R. Meïrs Meinung die Sache so ‖ **3** R. Meïr denkt vielleicht an Deut 22, 18 und 19, wo bei der falschen Verdächtigung der eigenen Frau auch doppelte Strafe, Züchtigung und Geldstrafe, in Anwendung kommt ‖ **4** „Entsprechend der Zahl der Zeugen" ‖ **5** Siehe Mischna 1, Obadja Anmerkung 4 ‖ **6** מִצְטָרֵף von צרף, das Geld „wird vereinigt", sodaß die Zahlungen der einzelnen Zeugen zusammen die Strafsumme ausmachen ‖ **7** „So erhält (der fälschlich Beschuldigte als Ersatz) usw." ‖ **8** בֵּין כֻּלָּם „alle miteinander" ‖ **9** בְּעִסְקֵי גוּפָן wörtlich: „durch die Beschäftigungen ihrer Person"; d. h. dann: „durch ihren persönlichen Aufenthalt" ‖ **10** כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל „wie er erklärt und fortfährt"; d. h.: „wie im folgenden Mischnatext erklärt wird" ‖ **11** נָפְקָא לָן מִקְּרָא „es geht uns aus einem Schriftvers hervor" ‖ **12** Deut 19, 18.

לָהֶן הֵיאַךְ אַתֶּם מְעִידִין שֶׁהָרַג
אֶת־זֶה. שֶׁהֲרֵי הַהוֹרֵג הָיָה עִמָּנוּ
אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי. אֵין אֵלּוּ
זוֹמְמִין. אֲבָל אָמְרוּ לָהֶם הֵיאַךְ אַתֶּם
מְעִידִין. שֶׁהֲרֵי אַתֶּם הֱיִיתֶם עִמָּנוּ אוֹתוֹ
הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי. הֲרֵי אֵלּוּ זוֹמְמִין
וְנֶהֱרָגִין עַל פִּיהֶם[1]: ה בָּאוּ אֲחֵרִים
וְהֱזִימוּם. בָּאוּ אֲחֵרִים וְהֱזִימוּם אֲפִלּוּ
מֵאָה כֻּלָּם יֵהָרֵגוּ. ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר
אִיסְטָסִית[2] הִיא זוֹ וְאֵינָהּ נֶהֱרֶגֶת אֶלָּא
כַּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבָד: ו אֵין הָעֵדִים
זוֹמְמִין נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין[3].
שֶׁהֲרֵי[4] הַצְּדוּקִין אוֹמְרִים עַד שֶׁיֵּהָרֵג[5]
שֶׁנֶּאֱמַר נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ. אָמְרוּ לָהֶם
חֲכָמִים וַהֲלֹא כְבָר[6] נֶאֱמַר וַעֲשִׂיתֶם לוֹ
כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו. וַהֲרֵי אָחִיו
קַיָּם[7]. וְאִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר נֶפֶשׁ תַּחַת
נָפֶשׁ[8]. יָכוֹל מִשָּׁעָה שֶׁקִּבְּלוּ עֵדוּתָן
יֵהָרֵגוּ[9]. תַּלְמוּד לוֹמַר[10] נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ.
הָא אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין[11]:

שקר העד. עד שיהיה השקר בגופן של
עדים[1]: ה ואפלו היו מאה כתות[2]
שהעידו זו אחר זו בעדות אחת וכת אחת
הזימה את כלן. כלן יהרגו: איסטסית
היא זו. כלומר זאת הכת סרה וסטיא[3]
היא שכך נטלו עצה[4] ביניהן להזים כל
הבא להעיד בעדות זאת. פירש אחר
איסטסית היא זו. וכי עדות זו יורה של
איסטים היא[5] שצובעת כל הנוגע בה:
ואינה נהרגת אלא כת ראשונה בלבד.
דסבירא ליה לר׳ יהודה[6] דלאחר דאתזמא
לה כת ראשונה תו לא מקבלי שהדותא דכת
שניה דאתיא לאסהיד בתרה. ואי אסהדה
ואיתזמא לא קטלינן לה. דלא קרינא לה
ועשיתם לו דהא לא קטלינן אפומה[7]. ואין
הלכה כרבי יהודה: ו עד שיגמר הדין של
הנדון שיהרג על פיהן ואחר כן הוזמו:

Mischna. **1** „auf Grund ihrer Aussage“ ‖ **2** στάσις „Verabredung, Verschwörung“ ‖ **3** Falsche Zeugen werden nur dann getötet, wenn ihre Aussage sich nach der Urteilsverkündung als falsch herausstellt ‖ **4** „indessen“ ‖ **5** Der Angeklagte ‖ **6** „schon früher“, nämlich Deut 19, 19 vor 21 ‖ **7** In dem כאשר זמם liegt, daß ein Erfolg nicht erzielt, der Bruder also noch „am Leben“ ist ‖ **8** Das ist ein Einwand der Sadduzäer. Über diese siehe Hauck, Realencyklopädie³ Bd. 15 Pharisäer und Sadduzäer ‖ **9** „Weil man sie sonst gleich nach Entgegennahme ihres Zeugnisses töten könnte“ ‖ **10** „Daher steht in der Schrift“ ‖ **11** Nach der Urteilsverkündung war der Angeklagte wie ein „toter Mann“.

Obadja. **1** Die Lüge soll dem einzelnen Zeugen (Sing.) persönlich nachgewiesen sein ‖ **2** כַּת, pl. כִּתּוֹת „Partei, Zeugenpaar“ ‖ **3** סָרָה וְסָטְיָא „abweichend und falsch“ ‖ **4** נָטַל עֵצָה „einen Plan fassen“ ‖ **5** Ein Witz! „Ist denn etwa das Zeugnis ein Farbtopf? (אִיסְטִים „Färberweid“). Bringt das Zeugnis zu Tode, wie man sich die Finger färbt? ‖ **6** סְבִירָא לֵיהּ לר׳ י׳ „R. Jehuda ist der Meinung“ ‖ **7** Läßt man aber die Aussage der zweiten Partei

ז ומנין אפילו מאה. ששנים מזימין מאה שהעידו יחד[1]: מה שנים אינן נהרגין עד שהוזמו שניהן. דכתיב[2] והנה עד שקר העד[3]. ואמר מר[4] כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים[5]. עד שיפרוט לך הכתוב אחד[6]: עד שיהיו שלשתן זוממין. והוא שהעיד[7] כל אחד בתוך כדי[8] דבור של סיומו של חברו[9]. אבל אם העידו שנים ולאחר זמן העידו האחרים. הרי הן שתי כתות לכל דבר: ר' עקיבא אומר לא בא השלישי אלא להחמיר עליו. שלא תאמר הואיל ובלא השלישי[10] היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו דין הזמה. למדך הכתוב[11] שאף הוא כדון: על אחת כמה

ז עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת[1]. אִם מִתְקַיֶּמֶת הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם לָמָּה פָּרַט[2] הַכָּתוּב בִּשְׁלֹשָׁה. אֶלָּא לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה לִשְׁנַיִם[3]. מָה שְׁלֹשָׁה מְזִימִין אֶת־הַשְּׁנַיִם אַף שְׁנַיִם יָזִימּוּ אֶת־הַשְּׁלֹשָׁה. וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר עֵדִים[4]. ר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מָה שְׁנַיִם אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיְּהוּ שְׁנֵיהֶם זוֹמְמִין אַף[5] שְׁלֹשָׁה אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיְּהוּ שְׁלָשְׁתָּן זוֹמְמִין. וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר עֵדִים. ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר לֹא בָא הַשְּׁלִישִׁי אֶלָּא לְהַחֲמִיר עָלָיו[6] וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כְּיוֹצֵא בָאֵלּוּ. וְאִם כָּךְ עָנַשׁ הַכָּתוּב לַנִּטְפָּל לְעוֹבְרֵי עֲבֵירָה כְּעוֹבְרֵי עֲבֵירָה. עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה[7]

Mischna. **1** Deut 17, 6 ‖ **2** פרט ב „redet (dann noch) ausdrücklich von“ ‖ **3** „Nur um gleichzumachen“ (נקש), nämlich in Bezug auf den Wert der Aussage ‖ **4** Aus dem wiederholten Vorkommen von עדים in Deut 17, 6 wird geschlossen, daß die beiden genannten Zahlen als Anfang einer endlosen arithmetischen Reihe gelten sollen ‖ **5** אַף — מָה „wie — ebenso“ ‖ **6** „um auch gegen ihn die ganze Strenge des Gesetzes in Anwendung zu bringen“ ‖ **7** על אחת כמה וכמה „um wieviel mehr.“

Obadja.

zu und sie wird auch überführt, so darf man sie nicht töten. Denn man kann auf sie nicht beziehen וַעֲשִׂיתֶם לוֹ וגו', da ja nicht auf ihre Aussage hin der Angeklagte hingerichtet wird, sondern infolge der der ersten Partei, die schon ausgesagt hatte ‖ **1** „welche alle dasselbe aussagen“ ‖ **2** Deut 19, 18 ‖ **3** Der Beweis liegt wieder in dem Singular העד ‖ **4** מָר „der Herr, Lehrer“ ‖ **5** Es mußten mindestens zwei Zeugen vorhanden sein ‖ **6** „bis dir die Schrift ausdrücklich von nur einem redet“ ‖ **7** וְהוּא שֶׁ „und zwar für den Fall, daß . . .“ ‖ **8** בְּתוֹךְ כְּדֵי „innerhalb der Dauer von“ ‖ **9** D. h.: die Aussage des Einen muß sich unmittelbar an die des Andern anschließen. Vgl. Obadja zu Nasir IV, 1 ‖ **10** „Weil auch ohne den Dritten schon . . .“ ‖ **11** שֶׁלֹּא תֹאמַר — לִמֶּדְךָ הַכָּתוּב „damit du nicht etwa einwendest — lehrt dich die Schrift.“

יְשַׁלֵּם שָׂכָר לַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה: ח מָה שְׁנַיִם נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב[1] אוֹ פָסוּל[2] עֵדוּתָן בְּטֵלָה. אַף שְׁלשָׁה נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָסוּל עֵדוּתָן בְּטֵלָה. מִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר עֵדִים. אָמַר ר׳ יוֹסֵי בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים[3]. בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת. אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר. רַבִּי[4] אוֹמֵר אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת בִּזְמָן שֶׁהִתְרוּ[5] בָהֶן. אֲבָל בִּזְמָן שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָהֶן[6]. מָה יַעֲשׂוּ שְׁנֵי אַחִין שֶׁרָאוּ כְּאַחַת שֶׁהָרַג זֶה אֶת־הַנֶּפֶשׁ[7]: ט הָיוּ שְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה. וּשְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה. וְאֶחָד מַתְרֶה בוֹ בָאֶמְצַע. בִּזְמָן שֶׁמִּקְצָתָן[8]

וכמה. שמדה טובה מרובה על מדת פורענות[1]: ח במה דברים אמורים. בדיני נפשות. דכתיב[2] והצילו העדה ומהדרינן אזכותא[3]: אחד דיני ממונות. נמי[4] עדותן בטלה: בזמן שהתרו בהן. בדיני נפשות איירי[5] כלומר כי אמרינן דבטלה זהו בזמן שהקרוב או הפסול נשתתף מתחלה להיות מן המתרין בעוברי עבירה. אבל אם לא התרו בהן ולא כיון[6] להיות עד בדבר. לא בטלה עדות האחרים בשביל ראייתו[7] של זה. והלכה כרבי: ט ואחד מתרה בו באמצע. המתרה מצטרף עם הכת של עדים שהוא רואה אותם. והם רואים אותו בשעת התראה[8]. לפיכך

Mischna. **1** Mit dem Angeklagten oder mit einem andern Zeugen ‖ **2** Von vornherein „untauglich" zur Zeugenaussage sind z. B. Glücksspieler, Wucherer ‖ **3** „In Bezug worauf sind die Worte gemeint?" ‖ **4** Rabbi Jehuda Ha-nasi ‖ **5** Die Zeugen müssen die jeweiligen Mörder vor der Tat „gewarnt", auf die Folgen aufmerksam gemacht haben ‖ **6** Ergänze: „dann ist das Zeugnis der übrigen gültig." Nach Rabbi genießt der Angeklagte den Vorteil, daß das Zeugnis gegen ihn erschwert wird ‖ **7** Ein Schulbeispiel: „Was sollen (also) zwei Brüder tun, die (mit einem Dritten zusammen) jemanden einen Mord begehen sehen?" Antwort: Da Verwandte ein gültiges Zeugnis nicht abgeben konnten, soll der eine von ihnen den Mörder nicht warnen. Dann bleibt das Zeugnis des Bruders mit dem des Dritten zusammen gültig, weil jener nicht als Zeuge, sondern nur als Zuschauer gilt ‖ **8** מִקְצָת „Teil, einige".

Obadja. **1** „Das Maaß (der Vergeltung) des Guten übersteigt das Maaß der Strafe (für das Böse abseiten Gottes)" ‖ **2** Num 35, 25 ‖ **3** מְהַדְּרִינַן אַזְּכוּתָא „wir schließen uns dieser freisprechenden Beurteilung an." אַ׳ steht für עַל ‖ **4** נַמִּי „auch da" ‖ **5** אַיְרֵי, Aphel von יְרָא „er lehrt." Bei Halssachen lehrt er das; wenn wir nämlich sagen, (das Zeugnis) sei ungültig, so gilt das für den Fall, daß der Verwandte oder der Untaugliche sich von vornherein an der Verwarnung des Missetäters beteiligten (in der Absicht, vor Gericht Zeugnis gegen ihn abzulegen)" ‖ **6** כִּוֵּן „die Absicht haben" ‖ **7** רְאִיָּה „das Zusehen" ‖ **8** הַתְרָאָה „Verwarnung".

אם היו שתי הכתות שבשתי החלונות רואים אותו. מצטרפין אלו עם אלו. והם כלם עדות אחת: הוא והן נהרגין. הוא נהרג דאכתי[1] איכא כת אחת שלא הוזמו. והם הניזמין נהרגין שהרי הוזמו: שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן. שצריכין שיהו הדיינים מכירין[2] בלשון העדים. ולא יצטרכו להעמיד מליץ[3] בינותם. וכן הלכה: י סנהדרין. הסמוכים[4] בארץ. יש להן רשות[5] לדון דיני קנסות ודיני נפשות בין בארץ בין בחוץ לארץ כל זמן שיש בית דין הגדול בלשכת הגזית[6] שנאמר[7] לבלתי שמוע אל הכהן או אל השופט[8]. בזמן שיש כהן מקריב על גבי מזבח. יש שופט שדן דיני נפשות. בזמן שאין כהן אין שופט[9]: סנהדרין ההורגת אחת בשבוע. אחת לשבע שנים: נקראת חובלנית. שצריך שיהו מתונים[10] בדין. ויחזירו בדיני נפשות

רוֹאִין אֵלּוּ אֶת־אֵלּוּ הֲרֵי אֵלּוּ עֵדוּת אַחַת. וְאִם לָאו הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי עֵדִיּוֹת[1]. לְפִיכָךְ אִם נִמְצֵאת אַחַת מֵהֶן זוֹמֶמֶת. הוּא[2] וָהֵן נֶהֱרָגִין וְהַשְּׁנִיָּה פְּטוּרָה. ר׳ יוֹסֵי בר יְהוּדָה אוֹמֵר לְעוֹלָם אֵינוֹ נֶהֱרָג[3] עַד שֶׁיְּהוּ שְׁנֵי עֵדָיו מַתְרִין בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[4] עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים[5]. דָּבָר אַחֵר[6] עַל פִּי[7] שְׁנַיִם עֵדִים. שֶׁלֹּא תְהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַתּוּרְגְּמָן: י מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וּבָרַח וּבָא לִפְנֵי אוֹתוֹ[8] בֵּית־דִּין. אֵין סוֹתְרִין אֶת־דִּינוֹ. כָּל־מָקוֹם שֶׁיַּעַמְדוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ מְעִידִין אֲנוּ בְאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית־דִּין שֶׁל־פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו. הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג. סַנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת[9] בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. סַנְהֶדְרִין הַהוֹרֶגֶת אַחַת[10] בַּשָּׁבוּעַ נִקְרֵאת חָבְלָנִית[11]. ר׳ אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר אֶחָד לְשִׁבְעִים שָׁנָה.

Mischna. 1 Nur wenn die Zeugen der Tat sich gegenseitig sehen konnten, gelten sie als eine Partei ‖ **2** Der Mörder ‖ **3** „Er wird überhaupt nur dann getötet, wenn usw." ‖ **4** Deut 17, 6 ‖ **5** Die Verwarnung durch den mittleren Zeugen allein reicht nach R. Jose nicht aus ‖ **6** „Eine andere Erklärung (lautet:)" ‖ **7** „Aus dem eigenen Mund" ‖ **8** Vor denselben Gerichtshof, der ihn früher verurteilte ‖ **9** „ist zuständig" ‖ **10** „einmal", (אֶחָד?) ‖ **11** חָבְלָן „Verwüster."

Obadja. 1 אַכַּתִּי „jetzt noch" ‖ **2** „Die Richter müssen verstehen usw." ‖ **3** מַלִּיץ „Dolmetscher" ‖ **4** סָמוּךְ „durch Handauflegen ordiniert". Von Jerusalem aus wurden so ordinierte Richter in alle Städte des Landes selbst, und in die Hauptplätze außerhalb des Landes geschickt ‖ **5** רְשׁוּת „Kompetenz" ‖ **6** לְשְׁכַּת הַגָּזִית „das Quaderzimmer", das angebliche Versammlungslokal des Synedriums im Tempel ‖ **7** Deut 17, 12 ‖ **8** Der Beweis liegt in der Korrespondenz von priesterlicher und richterlicher Tätigkeit ‖ **9** Etwa seit 35 a. Chr., wo der Hohepriester Aristobul durch Herodes in Jericho ermordet wurde ‖ **10** מָתוּן „vorsichtig". Vgl. Pirke Aboth Kap. 1.

ר׳ טַרְפוֹן וְר׳ עֲקִיבָא אוֹמְרִים אִלּוּ הָיִינוּ בְּסַנְהֶדְרִין לֹא נֶהֱרַג בָּהּ אָדָם מֵעוֹלָם. ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר אַף הֵן מַרְבִּין שׁוֹפְכֵי־דָמִים בְּיִשְׂרָאֵל:

לזכות[1]: לא נהרג אדם מעולם. שיבדקו העדים בדבר שלא ידעו להשיב. אם רואה הוא מה ראיתם. טרפה[2] הרג או שלם הרג. ואם תמצא לומר שלם הרג. שמא[3] במקום סייף נקב היה. ואם מגלה עריות הוא[4]. ראיתם כמכחול בשפופרת[5]: אף הן מרבין שפכי דמים. מתוך כך[6] אין מכלין[7] הרשעים ומרבין לשפוך דם:

פֶּרֶק ב. אֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין[1]. הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה[2]. הָיָה מְעַגֵּל בְּמַעֲגִילָה[3] וְנָפְלָה עָלָיו[4] וַהֲרָגַתּוּ. הָיָה מְשַׁלְשֵׁל בְּחָבִית וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ. הָיָה יוֹרֵד בְּסֻלָּם וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ. הֲרֵי זֶה גוֹלֶה. אֲבָל אִם הָיָה מוֹשֵׁךְ[5] בְּמַעֲגִילָה וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ. [הָיָה דוֹלֶה בְּחָבִית וְנִפְסַק הַחֶבֶל וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ] הָיָה עוֹלֶה בְּסֻלָּם וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ. הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גוֹלֶה. זֶה הַכְּלָל[6] כָּל־שֶׁבְּדֶרֶךְ הוֹרָדָתוֹ גוֹלֶה וְשֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ הוֹרָדָתוֹ אֵינוֹ גוֹלֶה. נִשְׁמַט הַבַּרְזֶל מִקַּתּוֹ וְהָרַג. רַבִּי אוֹמֵר אֵינוֹ גוֹלֶה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים

פרק ב. אלו הן הגולין[8]. היה מעגל במעגילה. אבן חלקה עגולה שמעגילין אותה על גב הסיד או הטיט שבעלייה[9] להשוות הסדקים[10]: היה משלשל בחבית. שלמעלה למטה: אבל אם היה מושך במעגילה. ממטה למעלה: כל שבדרך ירידתו גולה. דכתיב[11] ויפל עליו. עד שיהיה דרך נפילה[12]. וכן לאתויי[13] אפילו ירידה שהיא לצורך עלייה[14]: נשמט הברזל מקתו. מבית יד[15] שהוא תקוע[16] בו: רבי אומר אינו גולה. רבי סבר ונשל הברזל מן העץ זה העץ המתבקע. לא עלו

Mischna. **1** „die fliehen müssen" in eine der Asylstädte. Vgl. Num 35, 13 und 14 ‖ **2** „versehentlich" ‖ **3** „Wenn jemand walzt mit einer Walze"; siehe Obadja ‖ **4** „auf einen anderen" ‖ **5** „hinter sich herzieht" ‖ **6** „Die allgemeine Regel ist:"

Obadja. **1** לְזְכוּת — יַחֲזִירוּ „sie wenden (die Sache) zur Freisprechung" ‖ **2** טְרֵפָה „einen, der so wie so kein Jahr mehr zu leben hat." Vgl. Chullin III Mischna 1 Ende ‖ **3** Ergänze davor: „so würden sie weiter fragen:" ‖ **4** Bei Incestvergehen ‖ **5** „Habt ihr gesehen, daß (ihre Genitalien verbunden waren) wie der Schminkstift in der Hülse?" ‖ **6** מִתּוֹךְ כָּךְ „auf solche Weise" ‖ **7** כִּלָּה „vertilgen, beseitigen" ‖ **8** Kapitelüberschrift ‖ **9** Die Dächer wurden mit Kalk oder Lehm belegt ‖ **10** „um die Risse auszufüllen" ‖ **11** Num 35, 23 ‖ **12** „wenn es beim Fallen geschieht", in Bewegung von oben nach unten ‖ **13** לַאֲתוּיֵי inf. hiph. von אתא „um kommen zu lassen", d. i. um einzuschließen ‖ **14** „das Hinabbewegen, welches zum Zwecke des Aufhebens geschieht." Dabei wird an das Ausholen zum Axthieb gedacht; um recht wuchtig zu schlagen, schwingt man die Axt erst nach unten und hinten ‖ **15** בֵּית יָד „Handhabe", hier „Stiel" ‖ **16** Das Eisen war im Holz befestigt. תָּקוּעַ „hineingesteckt.

גּוֹלֶה. מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ[1] רַבִּי אוֹמֵר
גּוֹלֶה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינוֹ גּוֹלֶה:
ב הַזּוֹרֵק אֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהָרַג
הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה. ר׳ עֲקִיבָא אוֹמֵר אֵינוֹ
גּוֹלֶה. ר׳ אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אִם
מִכְּשֶׁיָּצָאת הָאֶבֶן מִיָּדוֹ וְהוֹצִיא הַלָּז[2]
אֶת־רֹאשׁוֹ וְקִבְּלָהּ הֲרֵי זֶה פָּטוּר. זָרַק
אֶת־הָאֶבֶן לַחֲצֵרוֹ[3] וְהָרַג. אִם יֵשׁ
רְשׁוּת לַנִּזָּק לִכָּנֵס לְשָׁם[4] גּוֹלֶה וְאִם
לָאו אֵינוֹ גּוֹלֶה. שֶׁנֶּאֱמַר[5] וַאֲשֶׁר
יָבֹא אֶת־רֵעֵהוּ בַיַּעַר. מָה הַיַּעַר[6].
רְשׁוּת לַנִּזָּק וְלַמַּזִּיק לִכָּנֵס לְשָׁם.
יָצָא[7] חֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאֵין רְשׁוּת
לַנִּזָּק לִכָּנֵס לְשָׁם. אַבָּא שָׁאוּל
אוֹמֵר מָה חֲטִיבַת עֵצִים. רְשׁוּת[8].
יָצָא[7] הָאָב הַמַּכֶּה אֶת־בְּנוֹ. וְהָרַב
הָרוֹדֶה אֶת־תַּלְמִידוֹ[9] וּשְׁלִיחַ בֵּית־דִּין:

שהוא תקוע בו[1]. ורבנן סברי מן העץ.
מעצו שהוא תקוע בו. והלכה כחכמים.
דעץ המתבקע כח כחו הוא[2]. ועל ידי
כח כחו אינו גולה: ב זרק את האבן
לרשות הרבים[3]. ואף על גב דקרוב למזיד
הוא[4] שהיה לו לחשוב שבני אדם מצויים
ברשות הרבים תמיד. הכא עסקינן באשפה[5]
העשויה ברשות הרבים להפנות בה בלילה.
ואינה עשויה להפנות בה ביום וזמנין דמקרי
דיתיב בה[6]. ומשום הכי גולה. דלאו פושע
הוא ולא אנוס גמור הוא[7]: והוציא הלז
את ראשו וקבלה פטור. דכתיב[8] ומצא את
רעהו. פרט לממציא את עצמו[9]: אם יש
רשות לניזק. שנתן לו בעל הבית רשות
ליכנס: מה חטיבת עצים. רשות. דאי
בעי עייל לקטוב. ואי בעי לא עייל: יצא
האב הרודה את בנו. דמצוה קא עביד:

Mischna. 1 Nach Raschi: „(Wenn einem ein Splitter) des Spaltholzes (abfliegt und jemanden tötet)“ ‖ 2 הַלָּז=הלה „jener“ ‖ 3 „auf seinen eigenen Hof“ ‖ 4 „falls der Geschädigte dort eintreten durfte“ ‖ 5 Deut 19, 5 ‖ 6 Frage: Was ist nämlich der Wald? ‖ 7 „(Dadurch) ist also ausgenommen“ ‖ 8 „Eine freiwillige Handlung“ ‖ 9 Der Lehrherr, der den Lehrling züchtigt.

Obadja. 1 Rabbi denkt bei der Schriftstelle an ein Abgleiten des Axthiebes vom Spaltholz, während die anderen Gelehrten an ein Abfliegen der eisernen Axt aus dem Stiel denken ‖ 2 כֹּחַ כֹּחוֹ „Kraft seiner Kraft“, d. i. eine infolge einer Kraftanwendung entstehende neue Kraftäußerung. Beim Abgleiten des Hiebes wird also nicht mehr der Mann, sondern das Spaltholz als Urheber der Tat angesehen ‖ 3 Es gibt vier רְשׁוּיוֹת. ר׳ הָרַבִּים ist das öffentliche, jedermann zugängliche Gebiet ‖ 4 (Er genießt den Vorteil der Asylstadt) „obwohl er dicht daran ist, mutwillig zu handeln“ ‖ 5 הָכָא עַסְקִינַן בְּאַשְׁפָּה „hier beschäftigen wir uns mit einem Misthaufen“, d. h. hier ist die Rede von einem M. ‖ 6 וְזִמְנִין דְּמִקְרֵי דְיָתֵיב בָּהּ „manchmal (geschieht es), daß zufällig jemand darauf sitzt“ ‖ 7 „denn er hat weder fahrlässig gehandelt, noch stand er unter irgend einem Zwang (אָנוּס גָּמוּר)“, so daß er weder den Tod verdient hat, noch einfach freigelassen werden kann ‖ 8 Deut 19, 5 ‖ 9 „(Dadurch) schaltet (die Schrift) den aus, der sich selber treffen läßt“, der sich in Gefahr begibt.

ג הָאָב גּוֹלֶה עַל יְדֵי הַבֵּן[1] וְהַבֵּן גּוֹלֶה עַל יְדֵי הָאָב. הַכֹּל גּוֹלִין עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל גּוֹלִין עַל יְדֵיהֶן. חוּץ מֵעַל יְדֵי גֵר תּוֹשָׁב[2]. וְגֵר תּוֹשָׁב אֵינוֹ גּוֹלֶה אֶלָּא עַל יְדֵי גֵר תּוֹשָׁב. הַסּוּמֵא אֵינוֹ גּוֹלֶה דִּבְרֵי ר׳ יְהוּדָה. ר׳ מֵאִיר אוֹמֵר גּוֹלֶה. הַשּׂוֹנֵא[3] אֵינוֹ גּוֹלֶה. ר׳ יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר הַשּׂוֹנֵא נֶהֱרָג מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוּעָד[4]. ר׳ שִׁמְעוֹן אוֹמֵר יֵשׁ שׂוֹנֵא גּוֹלֶה וְיֵשׁ שׂוֹנֵא שֶׁאֵינוֹ גּוֹלֶה. [זֶה הַכְּלָל] כָּל שֶׁהוּא יָכוֹל לוֹמַר לְדַעַת הָרַג. אֵינוֹ גּוֹלֶה וְשֶׁלֹּא לְדַעַת הָרַג. הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה: ד לְהֵיכָן גּוֹלִין. לְעָרֵי מִקְלָט לַשָּׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְלַשָּׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנָעַן. שֶׁנֶּאֱמַר[5] אֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן [וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן] וְגוֹמֵר. עַד שֶׁלֹּא נִבְחֲרוּ שָׁלֹשׁ [שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ג האב גולה על ידי הבן. כשלא[1] הכהו ללמדו תורה או מוסר או אומנות: הכל גולים על ידי ישראל. ואפילו עבד או כותי[2]: חוץ מעל ידי גר תושב. שאם הרג בן ישראל בשוגג אינו גולה אלא נהרג: הסומא אינו גולה. דכתיב[3] בלא ראות. פרט לסומא: ר׳ מאיר אומר גולה. בלא ראות[4] לרבות את הסומא. ואין הלכה כר׳ מאיר: השונא. כל שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת איבה. ואין הלכה לא כר׳ יסי [בר יהודה] ולא כר׳ שמעון. אלא השונא אינו נהרג ואינו נקלט שחזקתו שהוא קרוב למזיד[5]: ד להיכן גולין. לערי מקלט. ושנים וארבעים עיר של לויים נמי כולן קולטות[6]. אלא שאלו שש ערי מקלט בין נכנס שם רוצה לדעת שתקלטנו ובין נכנס שלא לדעת קולטות. ושנים

Mischna. 1 Mit der im Obadja genannten Ausnahme, die ihn vor Verfolgung bewahrt ‖ 2 גֵּר תּוֹשָׁב. Auf israelitischem Gebiet wohnender Nichtisraelit ‖ 3 שׂוֹנֵא inimicus ‖ 4 מוּעָד „ein Bezeugter", d. i. einer, bei dem von vornherein die Absichtlichkeit angenommen wird. Vgl. den stößigen Ochsen Exod 21, 28 ff. ‖ 5 Num 35, 14.

Obadja. 1 כְּשֶׁלֹּא „es sei denn, daß". Dann geschieht ihm garnichts, weil er den Todschlag bei Erfüllung eines göttlichen Gebotes beging ‖ 2 כּוּתִי „Samaritaner" ‖ 3 Num 35, 23. Die zitierten Worte setzen nach dieser Entscheidung voraus, daß die Möglichkeit des Sehens überhaupt vorhanden sein muß ‖ 4 R. Meir meint, sie seien hinzugesetzt, um den Blinden ausdrücklich in die Bestimmung einzuschließen ‖ 5 Der persönliche Feind hat keinen Anspruch auf Asylrecht; auch darf er vom Bluträcher nicht getötet werden. Sondern er wird gleich vor das ordentliche Gericht gestellt. „Denn man nimmt von ihm an, usw." Siehe oben Obadja II ב ‖ 6 Das ist hier der Versuch, die künstlich konstruierten Levitenstädte Num 35, 1 ff. mit den historischen Asylstädten in Einklang zu bringen.

לֹא הָיוּ שָׁלֹשׁ] שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן קוֹלְטוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר[1] שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה. עַד שֶׁיִּהְיוּ שֶׁשְּׁתָּן קוֹלְטוֹת כְּאַחַת[2]: ה וּמְכֻוָּנוֹת לָהֶן דְּרָכִים מִזּוֹ לָזוֹ[3]. שֶׁנֶּאֱמַר[4] תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלַּשְׁתָּ וְגוֹמֵר. וּמוֹסְרִים לָהֶן שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ[5] בַּדֶּרֶךְ וִידַבְּרוּ אֵלָיו[6]. ר׳ מֵאִיר אוֹמֵר אַף הוּא מְדַבֵּר עַל יְדֵי עַצְמוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר[7] וְזֶה דְּבַר הָרוֹצֵחַ: ו ר׳ יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר בַּתְּחִלָּה[8] אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד[9] מֵזִיד הָיוּ מַקְדִּימִין[10] לְעָרֵי מִקְלָט וּבֵית־דִּין שׁוֹלְחִין וּמְבִיאִין אוֹתָן מִשָּׁם. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה [בְּבֵית־דִּין] הֲרָגוּהוּ. וְשֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב מִיתָה פְּטָרוּהוּ. [מִי] שֶׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר[11] וְהֵשִׁיבוּ אוֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ:

וארבעים עיר לדעת קולטות שלא לדעת אינן קולטות[1]. ואם הרגו גואל הדם לשם פטור: ה ומכוונות להן הדרכים. שהיו עושים הדרכים שיהו מכוונות לערי המקלט שלא יהא הרוצח תועה בדרך. ומקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים[2] כדי שיכיר[3] הרוצח ויפנה לשם: וידברו אליו. מדברים לגואל הדם אל תנהוג מנהג של שופכי דמים[4]. בשגגה בא מעשה זה לידו: הוא מדבר על ידי עצמו. אין תלמידי חכמים זקוקין לדבר לגואל הדם בעבורו[5]. אלא הוא טוען טענת[6] עצמו. ואין הלכה

Mischna. **1** Num 35, 13 ‖ **2** Die Sechszahl mußte erst vorhanden sein ‖ **3** Genau bedeuten die Worte die Einrichtung oder Instandhaltung von Wegen zwischen den einzelnen Freistädten. Gedacht ist aber wohl an die Wege, die von andern Städten her dorthin führen ‖ **4** Deut 19, 3 ‖ **5** Subjekt: Der Bluträcher ‖ **6** „auf ihn einreden“, daß der Todschlag versehentlich geschah ‖ **7** Deut 19, 4 ‖ **8** „zunächst“ ‖ **9** אחד — ואחר „sowohl — als auch“ ‖ **10** הִקְדִּים „sich eiligst begeben“ ‖ **11** Num 35, 25.

Obadja. **1** Die sechs Asylstädte schützen immer; die Levitenstädte nur, wenn man mit der Absicht (לְדַעַת) dort hingeht, Schutz zu finden. Das Gesuchte dieser Erklärung leuchtet ein! ‖ **2** פָּרָשַׁת דְּרָכִים „Kreuzweg“ ‖ **3** נָכַר hiph. „erkennen“ ‖ **4** אַל תִּנְהוֹג מִנְהָג שֶׁל שׁוֹפְכֵי דָמִים „übe nicht den Brauch der Blutvergießer“; d. h. mache dich nicht zum Mörder! ‖ **5** בַּעֲבוּרוֹ „um seinetwillen, für ihn“ ‖ **6** הוּא טוֹעֵן טַעֲנַת עַצְמוֹ „er trägt seine eigene Last“; d. h. er muß selbst für sich sprechen ‖ **7** Das Salböl soll unter Josia dem öffentlichen Gebrauche entzogen sein. Bis dahin galt Exod 28 und 29.

וְגוֹמֵר. אֶחָד[1] מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[2]. וְאֶחָד הַמְּרֻבֶּה בִּבְגָדִים. וְאֶחָד שֶׁעָבַר מִמְּשִׁיחוּתוֹ[3]. ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר אַף מְשׁוּחַ מִלְחָמָה[4] מַחְזִיר אֶת־הָרוֹצֵחַ. לְפִיכָךְ אִמּוֹתֵיהֶן שֶׁל כֹּהֲנִים מְסַפְּקוֹת לָהֶן מִחְיָה וּכְסוּת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפַּלְּלוּ עַל בְּנֵיהֶן שֶׁיָּמוּתוּ. [מִשֶּׁ]נִּגְמַר דִּינוֹ וּמֵת כֹּהֵן גָּדוֹל הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גוֹלֶה. אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל וּמִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו. וּלְאַחַר מִכֵּן נִגְמַר דִּינוֹ. חוֹזֵר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שֵׁנִי:

כו׳ מאיר: ן ואחד המרובה בבגדים. לאחר שנגנז הצלוחית של שמן המשחה[7] לא היה מתחנך להיות כהן גדול אלא בלבישת שמונה בגדים[1]: ואחד שעבר ממשיחותו. שאירע[2] קרי לכהן גדול ביום הכפורים ומנו אחר תחתיו. במיתת כל אחד מאלו הוא חוזר. אף על פי שהאחר חי. דשלשה פעמים כהן גדול כתיב בפרשה[3]: ר׳ יוסי אומר אף משוח מלחמה. דקרא אחרינא כתיב[4] לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן. ורבנן כיון דלא כתיב בההוא קרא הכהן הגדול לא דרשי ליה[5]. והלכה כחכמים: שלא יתפללו על בניהם שימותו. והם פשעו שהיה להם לבקש רחמים על דורם שלא יארע בהן תקלה ולא בקשו[6]: משנגמר דינו. לגלות. דמשנגמר דינו ועומד לגלות[7] כאילו גלה:

Mischna. **1** Vgl. zum Folgenden Num 35, 25. Der Tod des Hohenpriesters führte Amnestie für die Gebannten herbei ‖ **2** Das hochpriesterliche Amt ist eine nachexilische Institution. Die jüdische Tradition verlegt es natürlich in frühere Zeiten; und zwar soll der Hohepriester bis auf die Tage Josias mit dem heiligen Salböl gesalbt und dadurch in sein Amt eingesetzt sein, während dies später durch Anlegen der reicheren Priesterkleidung geschah. Der gewöhnliche Priester trug 4, der Hohepriester 8 Kleidungsstücke ‖ **3** „Der von der Priesterwürde abtreten mußte". Wenn dem Hohenpriester etwas zustieß, z. B. eine Pollution am Versöhnungstag, das ihn zur Amtsführung zeitweilig untauglich machte, so wurde ihm ein Stellvertreter gesetzt ‖ **4** Der Priester-König im Feldzug. Vgl. Deut 20, 2.

Obadja. **1** Über die Kleidung der Priester siehe Benzinger, Hebr. Archäologie 1894, Seite 427 ‖ **2** אִירַע Piel von אָרַע „zustoßen" ‖ **3** Num 35, 25—28. In diesem Abschnitt, der vom unvorsätzlichen Todschläger handelt, kommt dreimal der Ausdruck כהן גדול vor. Daraus wird obige Folgerung abgeleitet. Uns ist diese Art Exegese (אַסְמַכְתָּא) unverständlich ‖ **4** Nämlich Num 35, 32. Dort fehlt das Wort גדול ‖ **5** רַבָּנָן — לֹא דָּרְשֵׁי לֵיהּ „unsere Rabbinen legen die Sache nicht so aus" ‖ **6** Der Hohepriester könnte vielleicht durch die Unterlassung der Gnadenbitte gefehlt und sich dadurch gleichsam an dem Totschlag mitschuldig gemacht haben ‖ **7** עוֹמֵד לִגְלוֹת „er steht im Begriff, in die Verbannung zu gehen.

ז נִגְמַר דִּינוֹ בְּלֹא כֹהֵן גָּדוֹל[1]. הַהוֹרֵג כֹּהֵן גָּדוֹל. וְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג. אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם. וְאֵינוֹ יוֹצֵא לֹא לְעֵדוּת מִצְוָה[2] וְלֹא לְעֵדוּת מָמוֹן וְלֹא לְעֵדוּת נְפָשׁוֹת. וַאֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים לוֹ. וַאֲפִלּוּ שַׂר צְבָא יִשְׂרָאֵל כְּיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה[3]. אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר[4] [אֲשֶׁר נָס] שָׁמָּה. שָׁם תְּהֵא דִירָתוֹ וְשָׁם תְּהֵא מִיתָתוֹ וְשָׁם תְּהֵא קְבוּרָתוֹ. כְּשֵׁם שֶׁהָעִיר[5] קוֹלֶטֶת כָּךְ תְּחוּמָהּ[6] קוֹלֵט. רוֹצֵחַ שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם וּמְצָאוֹ גוֹאֵל הַדָּם. ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר מִצְוָה בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם וּרְשׁוּת בְּיַד כָּל־אָדָם. ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר רְשׁוּת בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם וְכָל־אָדָם אֵין חַיָּבִין עָלָיו[7]. אִילָן שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַתְּחוּם וְנוֹפוֹ נוֹטֶה חוּץ לַתְּחוּם. אוֹ עוֹמֵד חוּץ לַתְּחוּם וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לְתוֹךְ הַתְּחוּם. הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַנּוֹף[8].

ז נגמר דינו בלא כהן גדול. שלא היה כהן גדול בעולם[1]: לא לעדות מצות. כגון לעדות החודש[2]: וכל אדם. חוץ מגואל הדם שהרגו חוץ לעיר מקלטו אינו חייב עליו. דכתיב[3] אין לו דם. וגואל הדם רשות בידו להרגו. והלכה כר' עקיבא. והני מילי שיצא מזיד[4]. אבל יצא שוגג כל אדם שהרגו נהרג עליו: הכל הולך אחר הנוף. בגמרא מפרש דאף אחר הנוף קאמר[5]. שאם היה עיקרו בתוך התחום של עיר מקלט ונופו נוטה חוץ לתחום. כיון שנכנס תחת נופו נקלט. הואיל ועיקרו לפנים. שדינן נופו בתר עיקרו[6]. ואי עיקרו בחוץ ונופו בפנים. כי היכי דבנופו[7] לא מצי[8] קטיל ליה. בעיקרו נמי לא מצי קטיל ליה. דשדינן

Mischna. 1 Im Interregnum ‖ **2** „zu einem der Erfüllung eines Gebotes dienenden Zeugnis" ‖ **3** 2. Sam 2, 13 ‖ **4** Num 35, 26. Die Folgerung wird aus dem an dieser Stelle überflüssigen שמה abgeleitet ‖ **5** כְּשֵׁם שֶׁ — כָּךְ „wie — ebenso" ‖ **6** Der Umkreis von 2000 Ellen ‖ **7** מִצְוָה „Verpflichtung", רְשׁוּת „Erlaubnis", אֵין חַיָּבִין „Straffreiheit" ‖ **8** „so richtet sich der ganze (Baum hinsichtlich seiner Zugehörigkeit) nach dem Geäst".

Obadja. 1 „während überhaupt nicht vorhanden war" ‖ **2** Der Neumond wurde durch Leute, die ihn gesehen hatten, bezeugt. Vgl. Rosch haschana I—III ‖ **3** Num 35, 27 „er lädt keine Blutschuld auf sich" ‖ **4** הָנֵי מִילֵי שֶׁיָּצָא מֵזִיד „diese Worte (gelten für den Fall, daß) er absichtlich (aus der Asylstadt) herausgeht" ‖ **5** „In der Gemara erklärt (der Lehrer, die Mischna) meine ‚auch' nach dem Geäst". Im allgemeinen bestimmt die Wurzel den Standort des Baumes; hier ist das Besondere, daß auch die Krone diese Eigenschaft hat ‖ **6** „wir werfen, d. h. rechnen zu, sein Geäst zur Wurzel" ‖ **7** הֵיכִי ד — נַמִּי „wie — so auch" ‖ **8** מְצָא „können".

עיקרו בתר כופו לחומרא[1]: ח מעלים היו שכר ללוים. בארבעים ושתים עיר שגם הם קולטות מעלה הרוצח שכר לבעל הבית שהוא דר בו: ר' מאיר אומר וכלה[2]. ואין הלכה כר' מאיר ודוקא[3] בארבעים ושתים עיר. אבל בשש ערי מקלט כולי עלמא[4] מודו שאין מעלה שכר לבעל הבית: לא היה חוזר לשררה שהיה בה. דכתיב[5] ושב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו ישוב. למשפחתו הוא חוזר ואינו חוזר למה שהוחזקו אבותיו[6]. ואין הלכה כר' יהודה:

פרק ג. אלו הן הלוקין. אלו לאו דוקא דתנא ושייר לוקין טובא[7]. אלא תנא חייבי כריתות לאשמועינן[8] דיש[9] מלקות בחייבי כריתות. ותנא אלמנה וגרושה לאשמועינן אלמנה והיא גרושה חייבין עליה משום

הָרַג בְּאוֹתָהּ הָעִיר[1] גּוֹלֶה מִשְּׁכוּנָה לִשְׁכוּנָה[2]. וּבֶן לֵוִי גּוֹלֶה מֵעִיר לְעִיר. ח כְּיוֹצֵא בוֹ[3] רוֹצֵחַ שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָטוֹ וְרָצוּ אַנְשֵׁי־הָעִיר לְכַבְּדוֹ. יֹאמַר לָהֶם רוֹצֵחַ אָנִי. אָמְרוּ לוֹ אַף עַל פִּי כֵן. יְקַבֵּל מֵהֶן. שֶׁנֶּאֱמַר[4] וְזֶה דְּבַר־הָרוֹצֵחַ. מַעֲלִים הָיוּ שָׂכָר לַלְוִיִּם[5] דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. ר' מֵאִיר אוֹמֵר לֹא הָיוּ מַעֲלִים לָהֶן שָׂכָר. וְחוֹזֵר לַשְּׂרָרָה[6] שֶׁהָיָה בָהּ דִּבְרֵי ר' מֵאִיר. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא הָיָה חוֹזֵר לַשְּׂרָרָה שֶׁהָיָה בָהּ:

פֶּרֶק ג. אֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין. הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ[7] וְעַל אֲחוֹת אָבִיו וְעַל אֲחוֹת אִמּוֹ וְעַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ וְעַל אֵשֶׁת אָחִיו. וְעַל אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו. וְעַל הַנִּדָּה. אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל[8]. גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה

Mischna. **1** „Begeht jemand einen Totschlag in einer solchen Asylstadt“ ‖ **2** שְׁכוּנָה „Stadtbezirk“. Traditionell wird erklärt: drei Häuser weiter hin ‖ **3** Die beiden ersten Worte sind ein hier überflüssiges Stück Zitat aus Schebiith X, 8 ‖ **4** Deut 19, 4; Tosaphoth Jom tob merkt hier an: דבר. כלומר דבור בעלמא; d. h.: דבר soll nur in der Bedeutung „Wort, Rede“, nicht „Sache“, verstanden werden. Die Gemara meint, dieser Vers „leistet viele Dienste“, aus ihm wird alles mögliche herauserklärt ‖ **5** „Sie bezahlten Miete an die Leviten“ in den 42 Levitenstädten, aber nicht in den 6 Freistädten ‖ **6** „in sein (früheres) Amt“, nachdem die Amnestie eingetreten ist ‖ **7** Zum Beischlaf. Vgl. Lev 18, 6 ff. ‖ **8** „Eine Witwe (ist) für einen Hohenpriester (Grund zur Prügelstrafe, wenn er sie heiratet)“. Lev 21, 14.

Obadja. **1** לְחוּמְרָא „zur Erschwerung“, um dem Bluträcher sein Werk zu erschweren ‖ **2** וְכָלֶּה, abgekürzt 'וכו, „usw.“ ‖ **3** דַּוְקָא „Genauigkeit“; d. h. „genau genommen nur“ ‖ **4** כָּלֵי עָלְמָא „alle Welt, alle“ ‖ **5** Lev 25, 41 ‖ **6** לְמָה שֶׁהוּחְזְקוּ אֲבוֹתָיו „zu dem Ehrenrang, in welchem seine Vorfahren standen“ ‖ **7** „Es erleiden nicht nur diese, welche er anführt, die Prügelstrafe, sondern er läßt noch viele weg.“ Nur die zu besonderen Bemerkungen Anlaß geben, sind hier erwähnt ‖ **8** לְאַשְׁמוּעִינַן „um uns hören zu lassen“. Inf. Aph. אַשְׁמוּעֵי ‖ **9** „daß es Fälle giebt, in denen an die Stelle tritt“.

לְכֹהֵן הֶדְיוֹט[1]. [מַמְזֶרֶת[2] וּנְתִינָה[3] לְיִשְׂרָאֵל. בַּת יִשְׂרָאֵל לְנָתִין וּלְמַמְזֵר.] אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה[4]. חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם שְׁנֵי שֵׁמוֹת[5]. גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה. אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִשֵּׁם אֶחָד בִּלְבָד[6]:
ב הַטָּמֵא[7] שֶׁאָכַל אֶת־הַקֹּדֶשׁ. וְהַבָּא אֶל הַמִּקְדָּשׁ טָמֵא. וְהָאוֹכֵל חֵלֶב וָדָם[8] וְנוֹתָר[9] וּפִגּוּל[10] וְטָמֵא. הַשּׁוֹחֵט וְהַמַּעֲלֶה בַחוּץ[11]. וְהָאוֹכֵל חָמֵץ בַּפֶּסַח[12]. וְהָאוֹכֵל וְהָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[13]. וְהַמְפַטֵּם[14] אֶת־הַשֶּׁמֶן. וְהַמְפַטֵּם אֶת־הַקְּטוֹרֶת[15].

שני שמות. ותנא[1] טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו דלא מפורש אזהרה דידהו בהדיא[2]. וכן הקדש שלא נפדה. ואיידי[3] דתנא הקדש. תנא מעשר שני. דתרווייהו מלקות דידהו משום מחוסרי פדייה[4]. וכן ברוכן איכא כד קדוש[5]: נתינה. מן הגבעונים היא ומלקות דידה מלא תתחתן בם[6]: אלמנה וגרושה. שנתארמלה מאיש אחר. והיא גרושה. חייב עליה שני מלקיות: משום שני שמות. משום שני אזהרות שנינהם מפורשות במקרא. ואזהרא אתרווייהו קאמר[7]. גרושה והיא חלוצה איכו חייב עליה משום שני שמות שהחלוצה איכה כתיבה[8]. אלא מרבויא מייתינן לה דתניא גרושה אין לי אלא גרושה. חלוצה מנין. תלמוד לומר ואשה[9]: ב המפטם את השמן. העושה שמן דוגמת שמן המשחה[10]:

Mischna. 1 „ein gewöhnlicher Priester“ ‖ **2** מַמְזֵר fem. מַמְזֶרֶת, Kind, welches in Blutschande gezeugt wurde ‖ **3** נָתִין fem. נְתִינָה, Tempelsklave, Heiligtumsdiener nach Num 8, 19. Obadja denkt an Jos 9, 27 ‖ **4** Heiratet ein Hoherpriester eine Frau, die vom ersten Manne verwitwet und vom zweiten Manne geschieden wurde ‖ **5** Beides ist ausdrücklich Lev 21, 14 verboten ‖ **6** Den Priestern ist Lev 21,7 nur die Geschiedene verboten. Die Chaluzah ist erst von den Rabbinen hinzugefügt ‖ **7** Wer rituell unrein ist ‖ **8** Lev 3, 17 ‖ **9** Ex 29,34 ‖ **10** Lev 7, 18 „Greuel“ d. i. Fleisch eines untauglichen Opfers ‖ **11** Lev 17,4 ‖ **12** Deut 16,3 ‖ **13** Lev 23, 29 u. 31 ‖ **14** פטם Piel „mengen; nachmachen“ ‖ **15** Ex 30, 32 und 37.

Obadja. 1 In der folgenden Mischna ‖ **2** דְּלָא מְפוֹרַשׁ אַזְהָרָה דִּידַהוּ בְּהֶדְיָא „weil ihr Verbot nicht ausdrücklich (in der Schrift) erwähnt ist“ ‖ **3** אַיְדֵי דְּ „weil“ ‖ **4** דְּתַרְוַיְהוּ מַלְקוּת דִּידַהוּ מִשּׁוּם מְחֻסְּרֵי פְּדִיָּה „denn in beiden Fällen erfolgt die Prügelstrafe wegen der mangelnden Einlösung“. Über Auslösung siehe Deut 14 ‖ **5** צַד חִדּוּשׁ „eine neue Art der Auslegung“ ‖ **6** מִלָּא תִתְחַתֵּן בָּם „wegen (des Schriftwortes Deut 7, 3): du sollst dich mit ihnen nicht verschwägern“ ‖ **7** „Und (die Schrift) spricht in Bezug auf beide ein Verbot aus“. אַתְרְוַיְהוּ für עַל תַּרְ' ‖ **8** „ist nicht schriftgemäß“ ‖ **9** אֶלָּא מֵרִבּוּיָא מַיְתִינַן לָהּ דְּתַנְיָא גְּרוּשָׁה אֵין לִי אֶלָּא גְרוּשָׁה. חֲלוּצָה מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר וְאִשָּׁה: „vielmehr durch ein überflüssiges Wort gewinnen wir sie (die Chaluzah). Denn wenn gelehrt würde: ‚eine Geschiedene‘, so wäre mir das nur eine Geschiedene. Woher aber (kommt) die Chaluzah? (Daher, daß) die Schrift sagt (Lev 21, 7) וְאִשָּׁה.“ D. h.: durch dies letztere Wort soll zu גרושה etwas hinzugedacht „eingeschlossen“ werden, nämlich daß es eine חלוצה ist. רִבּוּי ist rabbinischer Terminus technicus, vgl. Strack, Einleitg.³ S. 100. Echt rabbinische Art der Exegese! — מַיְתִינַן part. Aphel von אתא mit Suff. ‖ **10** דּוּגְמַת שֶׁמֶן

וְהַסָּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[1]. וְהָאוֹכֵל נְבֵלוֹת[2] וּטְרֵפוֹת[3] וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים[4]. אָכַל טֶבֶל[5] וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[6]. וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[7] וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ. כַּמָּה יֹאכַל מִן הַטֶּבֶל וִיהֵא חַיָּב. ר׳ שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כָּל־שֶׁהוּא[8]. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כְּזַיִת[9]. אָמַר לָהֶם

והסך בשמן המשחה. שעשה משה רבינו עליו השלום: אכל טבל. אזהרתיה מלא יחללו את קדשי בני ישראל אשר ירימו[1]. בעתידין לתרום הכתוב מדבר[2]: ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. שאף הוא במיתה[3] כטבל דכתיב[4] ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן[5] וגומר: ומעשר שני שלא נפדה. מעשר שני שנטמא[6] ואפילו הוא בירושלים אסור לאכלו עד שיפדה והאוכלו בירושלים עד שלא נפדה לוקה. ואזהרתו מולא בערתי ממנו בטמא[7]. בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא. ומנין למעשר שני שנטמא שפודין אותו בירושלים שנאמר[8] כי לא תוכל שאתו. פירוש לא תוכל לאכלו כדכתיב[9] וישא משאת מאת פניו: והקדש שלא נפדה. לא כתיב ביה לאו בהדיא. אלא אתיא אזהרה דידיה גזירה שוה[10] דקדש קדש מתרומה[11].

Mischna. **1** Unbefugterweise ‖ **2** Tiere, die anders als durch rituelle Schlachtung zu Tode kamen ‖ **3** Mit letalem Leibesfehler behaftete Tiere ‖ **4** Widerliche Reptilien und Kriechtiere ‖ **5** Unverzehntete Früchte ‖ **6** Den ersten Zehnt mußte das Volk den Leviten geben. Davon mußte aber der Levite die Hebe für die Priester absondern ‖ **7** Den zweiten Zehnt machte man zu Geld (פדה), welches in Jerusalem fröhlich verzehrt werden mußte. Deut 14, 24 ff. ‖ **8** „Das geringste Quantum“ ‖ **9** „so viel wie eine Olive.“ Ein häufig gebrauchtes Maaß.

Obadja.
הַמִּשְׁחָה „nach Art des Salböles“, womit die Priester gesalbt wurden ‖ **1** Lev 22, 15 ‖ **2** „Die Schrift redet hier von Dingen, von denen die Hebe noch abgehoben werden muß“ ‖ **3** „ist mit Todesstrafe bedroht“ ‖ **4** Num 18, 27 ‖ **5** „wie es von der Tenne kommt“; es ist also noch unverzehntet ‖ **6** Man konnte den zweiten Zehnt, ohne ihn vorher zu Geld zu machen, in Jerusalem verzehren; aber nicht, wenn er rituell unrein wurde. Dann mußte unbedingt die Lösung erfolgen ‖ **7** Deut 26, 14; „in Unreinheit“; das kann sich auf den Menschen oder auf das zu Genießende beziehen ‖ **8** Deut 14, 24 ‖ **9** Gen 43, 34. „In die Stadt tragen“ und „auf den Tisch stellen“ ist im Hebräischen derselbe Stamm נָשָׂא. Aus der zweiten Bedeutung erklärt sich dann der Begriff des Essens ‖ **10** גְּזֵרָה שָׁוָה „Schluß vom Gleichen auf Gleiches“. Eine der 13 מִדּוֹת (hermeneutischen „Regeln“) des R. Ismael; siehe darüber Strack, Einleitg.[3] S. 99 ‖ **11** Ein eigentliches derartiges Verbot steht nicht in der Thora, welches mit לֹא beginnen müßte. Erwähnt wird die מְעִילָה „Veruntreuung“ Lev 5, 15. Weil nun der Stamm

ר׳ שִׁמְעוֹן אֵין אַתֶּם מוֹדִים[1] לִי בְּאוֹכֵל נְמָלָה כָּל־שֶׁהִיא[2] שֶׁהוּא חַיָּב. אָמְרוּ לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִבְרִיָּתָהּ[3]. אָמַר לָהֶם אַף חִטָּה אַחַת כִּבְרִיָּתָהּ: ג הָאוֹכֵל בִּכּוּרִים עַד שֶׁלֹּא קָרָא עֲלֵיהֶן[4]

ואף על גב דמיעט רחמנא ומתו בו ולא במעילה. ממיתה מעטיה ולא מאזהרה[1]: באוכל נמלה שהוא חייב. משום שרץ השורץ על הארץ. ואף על גב דלית בה כשעור[2]: אף חטה אחת כברייתה. ולית הלכתא כרבי שמעון. דלא קרינן בריה אלא לבריה שיש לה נשמה בלבד[3]: ג עד שלא קרא עליהם. ארמי אובד אבי וגומר[4]. אבל לאחר שקרא עליהם אינו לוקה אם אכלן לפי שהן ממונו של כהן[5]. וזו דברי ר׳ עקיבא. אבל חכמים אומרים בכורים הנחה מעכבת בהן[6]. קריאה אין מעכבת בהן והאוכל אחר הנחה בעזרה[7]. אף על פי שעדיין לא קרא עליהן. אינו לוקה. והלכה כחכמים. ואזהרתן מדכתיב[8] לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וגומר. ותרומת ידך. ואמר מר[9] ותרומת ידך אלו הבכורים. דאילו תרומה. אינה טעונה הבאת מקום[10]. ובכורים נמי אינו לוקה עליהן אלא[11] אם אכלן אחר שראו פני ירושלים קודם הנחתן:

Mischna. 1 מוֹדִים, pl. von מוֹדֶה. Part. hiph. von ידה zustimmen ‖ 2 נְמָלָה כָּל־שֶׁהִיא „eine noch so kleine Ameise" ‖ 3 „gleich einem selbständigen Geschöpf" ‖ 4 Den vorgeschriebenen Schriftabschnitt. Vgl. dazu Deut 26, 2 ff.

Obadja.

חטא an dieser Stelle und bei der תְּרוּמָה Lev 22, 9, als dem Nachsatz des ausdrücklichen Verbotes in Vers 6, ebenfalls vorkommt (die unreinen Priester sollen von dem Heiligen nicht essen, daß sie sich nicht versündigen und daran sterben), so schließt man durch ג׳ ש׳: Es gilt auch für מְעִילָה ein ausdrückliches Verbot. Unserer Logik erscheint so etwas ungeheuerlich ‖ 1 „Und obwohl Gott (in der Thora bei der Hebe) ausschließlich den Tod als Strafe angibt, während er das bei der Veruntreuung nicht tut, so schließt er damit nur die Todesstrafe, nicht aber das Verbot als solches aus" ‖ 2 כְּשִׁעוּר „so viel wie das (gewöhnliche) Maaß (einer Olive)". Lev 11, 41 ‖ 3 „Denn unter בְּרִיָּה verstehen wir nur ein solches Wesen, welches usw." ‖ 4 Den Schriftabschnitt Deut 26, 5 ff. ‖ 5 Num 8, 17—19. Vgl. Bikkurim II 1. Erstlinge sind Eigentum der Priester ‖ 6 „Bei Erstlingen hindert die (noch nicht erfolgte) Niederlegung vor dem Altar (das Essen)", d. h.: sie dürfen nicht eher gegessen werden, als bis sie vor dem Altar niedergelegt wurden. Von der Rezitation dagegen ist der Genuß unabhängig ‖ 7 עֲזָרָה „Tempelhof" ‖ 8 Deut 12, 17 ‖ 9 „Der Mischnalehrer nimmt an, daß usw." ‖ 10 „Denn wenn es die (gewöhnliche) Hebe wäre, würde sie ja nicht mit dem Transport an einen bestimmten Ort belastet sein" ‖ 11 „Und bei Erstlingen erleidet man auch nur dann die Prügelstrafe, wenn usw."

קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[1] חוּץ לַקְּלָעִים[2]. קָדָשִׁים קַלִּים[3] וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי חוּץ לַחוֹמָה[4]. הַשּׁוֹבֵר אֶת־הָעֶצֶם בַּפֶּסַח הַטָּהוֹר[5]. הֲרֵי זֶה לוֹקֶה אַרְבָּעִים. אֲבָל הַמּוֹתִיר[6] [בַּטָּהוֹר] וְהַשּׁוֹבֵר בַּטָּמֵא אֵינוֹ לוֹקֶה אַרְבָּעִים: ד הַנּוֹטֵל אֵם עַל הַבָּנִים[7]. ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ[8].

בעזרה. אבל אכלן בגבולין קודם שיכנסו לירושלים אינו לוקה[1]: קדשי קדשים חוץ לקלעים. קדשים קלים חוץ לחומה. כל הני אזהרתן מלא[2] תוכל לאכול בשעריך וגומר. וכל כדריך אחד תדור. שכל אכילה חוץ למקום הקבוע לה מקרי אכילת שעריך[3]: ומעשר שני. לעיל תנן[4] מעשר שני טמא שלא נפדה כדפרשינן[5]. והכא תנן מעשר שני טהור שאכלו חוץ לחומה. ודוקא[6] שאכלו חוץ לחומה אחר שראה פני ירושלים הוא שלוקה. אבל האוכל מעשר שני בגבולים קודם שיכנס לירושלים אינו לוקה דכתיב[7] לפני ה׳ אלהיך תאכלנו. ואחר כך[8] לא תוכל לאכול בשעריך[9]: המותיר. אינו לוקה דכתיב[10] לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו. בא הכתוב ליתן[11] עשה[12] אחר לא תעשה[13] לומר אם עברת על לאו[14]. קיים[15] עשה שבה ואינך לוקה. ועוד לא תותירו הוי לאו שאין בו מעשה[16]. וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו: והשובר. עצם בפסח טמא אינו לוקה. דאמר רחמנא[17] ועצם לא תשברו בו. בכשר ולא בפסול: ד לוקה ואינו משלח. דסבירא ליה לר׳ יהודה שלח תשלח מעיקרא משמע[18]. ואף על גב דכתיב שלח תשלח אחר לא תקח.

Mischna. **1** Deut 12, 5—7 ‖ **2** „Vorhänge". Bezeichnet die Tempelhofmauer nach den Zeltbahnen der Stiftshütte ‖ **3** Freiwillige Opfer, Gelübde ‖ **4** Außerhalb der Stadtmauer Jerusalems ‖ **5** Num 9, 12 ‖ **6** מוּתִּיר pass. hiph. von יתר „einer der übrig läßt". Zur Sache siehe Obadja ‖ **7** Deut 22, 6 ‖ **8** „er braucht sie nicht wieder fliegen lassen".

Obadja. **1** Wenn das Essen z. B. versehentlich geschah. In solchem Falle muß einfach Ersatz geleistet werden ‖ **2** Deut 12, 17 ‖ **3** Die אֲכִילַת שְׁעָרֶיךָ ist also mit Prügelstrafe belegt ‖ **4** תְּנַן = תְּנֵינַן „wir haben gelehrt" Mischna III ב ‖ **5** כִּדְפָרְשִׁינַן „wie wir ausdrücklich gesagt haben" ‖ **6** וְדַוְקָא שֶׁ „und genauer gesagt:" ‖ **7** Deut 15, 20 ‖ **8** „hinterher erst darfst du nicht mehr usw." ‖ **9** Man darf reinen zweiten Zehnt im ganzen Lande essen. Ist man aber damit in Sehweite von Jerusalem gekommen „vor 'ה", so muß man ihn auch dort verzehren ‖ **10** Ex 12, 10 ‖ **11** בָּא הַכָּתוּב לִיתֵּן „die Schrift gibt" ‖ **12** עֲשֵׂה „Gebot" ‖ **13** לֹא תַעֲשֶׂה „Verbot" ‖ **14** „Wenn du das Verbot übertreten hast" ‖ **15** קַיֵּם „erfüllen". Hier Imperativ ‖ **16** וְעוֹד לֹא תוֹתִירוּ הָוֵי לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה „Und ferner: Ihr sollt nicht übrig lassen, ist ein Verbot ohne (wirkliche) Handlung" ‖ **17** Ex 12, 46 ‖ **18** שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח מֵעִיקָּרָא מַשְׁמַע „(die Worte): er soll fliegen lassen, lassen nur von vornherein hören;" d. h. sie beziehen sich nur darauf, daß man die Vogelmutter

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מְשַׁלֵּחַ וְאֵינוֹ לוֹקֶה. זֶה הַכְּלָל כָּל־מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם עֲשֵׂה[1] אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ[2]: ה הַקּוֹרֵחַ קָרְחָה בְרֹאשׁוֹ[3]. וְהַמַּקִּיף פְּאַת רֹאשׁוֹ[4] וְהַמַּשְׁחִית פְּאַת זְקָנוֹ.

לאו למימרא[1] דאם לקחת תשלח. אלא לא תקח. אבל שלחנה קודם לקיחה. ואין זה לאו הניתק לעשה[2]: **וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה.** קסברי שלח אחר לקיחה משמע. והוי לאו הניתק לעשה. והלכה כחכמים: **כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה.** שאמרה[3] תורה אם עברת על לאו קיים העשה. כגון לא תקח האם על הבנים ואם לקחת שלח תשלח. לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו. ואם באת והעבטת עבוטו השב תשיב לו את העבוט. כל אלו אם קיים העשה אינו לוקה. אבל לא קיים[4] העשה כגון שלקח האם על הבנים ושחטה או שמתה. לקח העבוט מביתו ונשרף שאינו יכול לקיים העשה הרי זה לוקה: **ה הקורח קרחה.** משום דמחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה ועל כל פאה ופאה. מה שאין כן באוכל חלב וחלב. משום הכי תננהו במתניתין. אבל שאר לאוי גרידי שאין בהן חדוש לא תנא[5]: **קרחה על מת.** כדכתיב[6] ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת. ואף על גב דגבי כהנים לא כתיב על מת. כבר למדו בגזירה שוה[7] מקרחה קרחה. מה בישראל על מת אף בכהנים על מת. ושיעור קרחה כגרים[8]: **המקיף את ראשו.** משום

Mischna. **1** קוּם עֲשֵׂה „Erfüllung eines Gebotes" ‖ **2** Vgl. dazu Mischna III ג, Obadja zu **המותיר** ‖ **3** Lev 21, 5 ‖ **4** Deut 14, 1. Wörtlich: „Wer abrundet den Winkel seines Hauptes", d. h.: Wer die Haare von einer Schläfe über den Hinterkopf zur andern abschneidet zum Zeichen der Trauer. Eine Reminiszenz an das Heidentum; ebenso das Folgende.

Obadja.
garnicht erst mitfangen soll ‖ **1** לָאו לְמֵימְרָא „so ist es doch unzulässig zu sagen" ‖ **2** נתק Niphal „sich wandeln in". Vgl. S. 18, Anmerkg. 12 u. 13 ‖ **3** „will zum Ausdruck bringen". Der Gedanke wird erläutert an Deut 22, 6 und 24, 10 ‖ **4** „Wenn er aber nicht erfüllen kann" ‖ **5** Der Sinn der ganzen Anmerkung ist folgender: In diesem Kapitel werden nur solche biblischen Verbote behandelt, die zu neuen eigenartigen Bemerkungen Anlaß geben. Hier liegt das Neue darin, daß man sich wegen jeder einzelnen Glatze, Ritzung oder Bartbeschneidung schuldig macht, während man bei den übrigen Fällen immer nur einmal schuldig ist; wenn man z. B. verschiedene Fette gegessen hat. Vom Fettessen war in Mischna III ב die Rede ‖ **6** Lev 21, 5 von Priestern; Deut 14, 1 von gewöhnlichen Israeliten. Aus dem in beiden Versen vorkommenden Wort „Glatze" schließt man aber auf den gleichen Zweck על מת auch bei den Priestern ‖ **7** Siehe Obadja zu Mischna II ט ‖ **8** גְּרִיס „Graupe". Nach Obadja zu Kelim XVII, 12 der Raum von 3 × 3 Linsen; zu Negaim IV, 6 der von 10 Linsen.

וְהַשּׂוֹרֵט שְׂרִיטָה אַחַת עַל הַמֵּת חַיָּב. שָׂרַט שְׂרִיטָה אַחַת עַל חֲמִשָּׁה מֵתִים. אוֹ חָמֵשׁ שְׂרִיטוֹת עַל מֵת אֶחָד. חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאֶחָת. עַל הָרֹאשׁ שְׁתַּיִם[1]. אַחַת מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן. עַל הַזָּקָן שְׁתַּיִם מִכָּאן וּשְׁתַּיִם מִכָּאן וְאַחַת מִלְּמַטָּה[2]. ר׳ אֶלְעָזָר אוֹמֵר אִם נִטְּלוּ כֻלּוֹ כְאַחַת. אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּטְּלֶנּוּ בְתַעַר. ר׳ אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֲפִלּוּ לְקָטוֹ בְמַלְקֵט

צדעיו[1] לאחורי אזנו ופדחתו. ואפילו על גלוח שבמספרים שאין בו השחתה[2]. חייב על פאת הראש. דדוקא בזקן כתיב השחתה ואינו אלא בתער. אבל בפאת הראש הקפה כתיב. בכל ענין שהוא מקיף חייב[3]: שריטה אחת על חמש מתים. או חמש שריטות על מת אחד. דכתיב ושרט לנפש לא תתנו. לחייב על כל שריטה ושריטה[4]. ועל כל נפש ונפש. ואף על פי שלא היתה שם אלא התראה אחת[5]. והיו כל חמש שריטות בבת אחת[6] חייב: **על הראש שתים.** אחת על ימין ואחת על שמאל: **ועל הזקן שתים מכאן ושתים מכאן.** מקום חבור הסנטר לעצם[7]. אחת מימין הסנטר ואחת משמאל ושבולת הזקן[8] באמצע. הרי שלש. וחבור הצדעים[9] מכאן ומכאן. הרי חמש[10]. לחי העליון המחובר לצדעים ולחי התחתון שבימין. ולחי העליון והתחתון שבשמאל. הרי שתים מכאן ושתים מכאן. וסוף הזקן שהשער יורד ממנו כעין שבולת (לפיכך נקראת שבולת הזקן). הרי זה חמש: **אינו חייב אלא אחת.** דכיון דלאו אחד הוא[11]. הרי הוא כאוכל שנים זתים של חלב בהתראה אחת: **עד שיטלנו בתער.** אפאת זקן קאי[12] דכתיב ביה[13] גלוח והשחתה: **מלקט.** כלי העשוי כעין

Mischna. 1 Beim Rundrasieren des Haupthaares verdient man sich doppelte Strafe, weil der Kopf zwei Seiten hat ‖ 2 Beim Bart sogar fünffache Strafe.

Obadja. 1 Wenn jemand seine Schläfen in gerader Linie verbindet ‖ 2 שֶׁאֵין בּוֹ הַשְׁחָתָה „wobei keine Beschädigung (des Kopfes) stattfindet“, wie z. B. beim Ausreißen oder Abrasieren ‖ 3 Nur beim Bart ist von einer הַשְׁחָתָה „Beschädigung“ die Rede, während beim Haupthaar der Begriff הַקָּפָה „Rundschneidung“ gebraucht wird. Da ist man also für jede Art Abschneiden straffällig ‖ 4 Aus den Singularen שֶׂרֶט und נֶפֶשׁ in Lev 19, 28 wird das gefolgert ‖ 5 selbst wenn man den Betreffenden nur beim ersten Ritzen auf das Verbot aufmerksam machte. Vgl. dazu Mischna III 1 ‖ 6 בְּבַת אַחַת „auf einmal“ ‖ 7 „An der Verbindungsstelle von Wange und Kinnknochen“ ‖ 8 „Die Ähre des Bartes“, d. i. seine untere Spitze ‖ 9 Die Stelle, wo Bart und Haupthaar zusammenstoßen ‖ 10 Diese erste Erklärung ist ein Zitat aus dem Kommentar des Samuel ben Meir (im Namen Raschis, seines Großvaters) 12. Jahrhundert. Es folgt eine zweite nach Maimonides ‖ 11 Die Schrift verbietet einfach das Scheren der Haare ohne Rücksicht auf rabbinische Spitzfindigkeiten ‖ 12 אַפְּאַת זָקָן קָאֵי „er bezieht sich auf die Bartspitze“. אַפ׳ für עַל פ׳ ‖ 13 Vgl. Lev 19, 27 mit 21, 5 תַשְׁחִית und יְגַלֵּחוּ.

אוֹ בִרְהִיטָנִי[1] חַיָּב[2]: ו הַכּוֹתֵב כְּתוֹבֶת קַעֲקַע[3]. כָּתַב וְלֹא קִעְקַע. קִעְקַע וְלֹא כָתַב. אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּכְתּוֹב וִיקַעֲקַע בִּדְיוֹ וּבִכְחוֹל וּבְכָל־דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם. ר׳ שִׁמְעוֹן בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם[4] ר׳ שִׁמְעוֹן אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּכְתּוֹב שֵׁם הַשֵּׁם[5]. שֶׁנֶּאֱמַר[6] וּכְתוֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם אֲנִי ה׳: ז נָזִיר שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה בַּיַּיִן כָּל־הַיּוֹם אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא

מלקטים ללקט את השער: ברהיטני. הוא מעצד[1] בלשון מקרא. כלי שבו מחליק חרש עצים[2] פני הלוח. ואין הלכה כר׳ אליעזר[3]: ו כתובת קעקע. מקרע בסכין על בשרו כעין אותיות. ואחר כך ממלא את הקרעים דיו או כחול: כתב. על בשרו בדיו או בכחול ולא קרע בסכין. או קרע בסכין ולא מלא בדיו או בכחול. אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע. לשנא דקרא נקט[4] דכתיב[5] כתובת קעקע. כתיבה ברישא. והדר קעקע. אבל לעולם הקעקע תחלה. ואחר כך הכתב. וקרא הכי משמע. וכתובת בתוך הקעקע לא תתנו בכם[6]: שיכתוב שם השם. בגמרא מפרש דשם עובד גלולים קאמר[7]. הכי מפרש לקרא לא תתנו בכם שם עובד גלולים כי אני ה׳. ולא תשתפו אחרים עמי[8]. ואין הלכה כר׳ שמעון: ז אינו חייב אלא אחת. על מה ששתה תוך כדי[9] דבור התראה. ואם היה לפניו כלי שיש בו כמה רביעית יין. ואמרו לו אל תשתה כלי

Mischna. **1** „Schere"? Nach Krauß, Griech. und lat. Lehnwörter S. 123 ῥυκάνη ‖ **2** R. Elʿasar verbietet nur das Rasieren des Haupthaars, R. Elieser auch das Abkneifen und das Abschneiden ‖ **3** Wer sich am Körper Tätowierung anbringt ‖ **4** „im Namen". Er hat den Ausspruch von jenem übernommen ‖ **5** R. Schimʿon meint den Gottesnamen **יהוה** ‖ **6** Lev 19, 28. Das angehängte **אני יהוה** wird dabei als Objekt betrachtet.

Obadja. **1** מַעֲצָד Jes 44, 12 „Axt" oder „Hobel" ‖ **2** חָרַשׁ עֵצִים „Zimmermann, Tischler" ‖ **3** Man darf also mit Hülfe der ungewöhnlichen Instrumente Haare entfernen ‖ **4** לִשְׁנָא דִקְרָא נְקַט „(der Tanna) hält sich genau an den biblischen Ausdruck" ‖ **5** Lev 19, 28 ‖ **6** In dem Ausdruck **כתובת קעקע** steht Schreiben vor Ritzen, während es doch tatsächlich in umgekehrter Reihenfolge geschieht. Die Schrift will aber nur sagen: Ihr sollt an euch keine Schriftzüge in Ritzung hinein machen ‖ **7** In der Gemara heißt es: R. Acha bar Raba sagte zu R. Aschi: „Wenn er wirklich **אני ה׳** geschrieben hat, (ist er schuldig)". Jener erwiderte ihm: „Das entspricht nicht der Lehre des Bar Kappara, welcher meint, man mache sich schuldig, wenn man einen heidnischen Namen geschrieben habe. Denn es heißt in der Schrift: Ihr sollt euch keine Tätowirung einschreiben; ich bin der Herr. Ich bin der Herr, und kein Andrer". Durch die Tätowirung würde man sich gleichsam einem anderen zu eigen geben ‖ **8** „andere mit mir in Verbindung bringen" ‖ **9** תּוֹךְ כְּדֵי „innerhalb der Dauer von".

אֶחָת. אָמְרוּ לוֹ אַל תִּשְׁתֶּה אַל תִּשְׁתֶּה וְהוּא שׁוֹתֶה. חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאֶחָת: **ח** הָיָה מִטַּמֵּא לְמֵתִים[1] כָּל־הַיּוֹם. אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אֶחָת. אָמְרוּ לוֹ אַל תִּטַּמֵּא אַל תִּטַּמֵּא. וְהָיָה מִטַּמֵּא. חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאֶחָת. הָיָה מְגַלֵּחַ כָּל־הַיּוֹם. אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אֶחָת. אָמְרוּ לוֹ אַל תְּגַלֵּחַ אַל תְּגַלֵּחַ וְהוּא מְגַלֵּחַ. חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאֶחָת. הָיָה לָבוּשׁ בְּכִלְאַיִם[2] כָּל־הַיּוֹם. אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אֶחָת. אָמְרוּ לוֹ אַל תִּלְבַּשׁ אַל תִּלְבַּשׁ וְהוּא פּוֹשֵׁט וְלוֹבֵשׁ. חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאֶחָת: **ט** יֵשׁ חוֹרֵשׁ תֶּלֶם אֶחָד. וְחַיָּב עָלָיו[3] מִשּׁוּם שְׁמוֹנָה לָאוִין[4]. הַחוֹרֵשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר[5]. וְהֵן מֻקְדָּשִׁים[6]. וְכִלְאַיִם בְּכֶרֶם וּבִשְׁבִיעִית.

זה שיש בו כך וכך שעורים. שתלקה כך וכך מלקיות. חייב על כל שעור ושעור אף על פי שלא התרו בו אלא התראה אחת: **ח** והוא פושט ולובש. ולא פושט לגמרי[1] אלא כיון שהוציא ראשו והחזירו חייב. ובגמרא קאמר דאינו פושט ממש[2]. אלא ששהה בין התראה להתראה כדי לפשוט וללבוש. הוי כפושט וחוזר ולובש[3]. וחייב על כל התראה והתראה: **ט** תלם אחת. שורה אחת של שדה: וחייב עליו משום שמונה לאוין. והוא שהתרו בו על כלם[4]: והן מוקדשים. שור קדשי מזבח. וחמור קדשי בדק הבית[5]. ובשור אית ביה לאו דלא תעבוד בבכור שורך[6]. ובחמור. אזהרה דמעילה[7] ונפקא לן חטא חטא מתרומה[8]. ולאו דלא תחרוש בשור ובחמור יחדיו[9]. הרי כאן שלשה לאוין: וכלאים בכרם. על ידי שחורש מכסה חטה ושעורה וחרצן בעפר. ועובר משום לא תזרע כרמך כלאים[10]. דקימא לן[11] המכסה כלאים לוקה. אף על פי שלא זרען אלא כסה עפר עליהן. הרי זה ארבעה לאוין. והרמב"ם[12] חשב כלאים בכרם שני לאוין. אחד משום כלאי זרעים שהן שני מיני זרעים. חטה ושעורה. ואחד משום כלאי הכרם בשביל החרצן. ולא חשיב מוקדשים של שור וחמור אלא ללאו אחד[13]: שביעית. שבת לה'[14] שדך לא תזרע:

Mischna. 1 Diese und die folgende Bestimmung gelten vom Nasiräer. Num 6, 5 und 7 ‖ **2** Mischgewebe aus Tier- und Pflanzenstoff, z. B. Wolle und Flachs. Lev 19, 19, Deut 22, 11 ‖ **3** „kann sich dabei schuldig machen" ‖ **4** Diese Mischna ist natürlich ein juristischer Witz ‖ **5** Deut 22, 10 ‖ **6** Damit hat er schon drei Gebote übertreten. Siehe Obadja.

Obadja. 1 לְגַמְרֵי „gänzlich" ‖ **2** „In der Gemara wird gesagt, daß er sich nicht wirklich auszieht" ‖ **3** Wenn also zwischen zwei Verwarnungen soviel Zeit verstreicht, daß er sich umkleiden könnte ‖ **4** „nur für den Fall, daß man ihn wegen jeder einzelnen (der acht Vergehungen) verwarnte" ‖ **5** בֶּדֶק הַבַּיִת „Reparatur des Tempels" ‖ **6** Deut 15, 19 ‖ **7** „Verbot der Veruntreuung". Heilige Dinge durfte man nicht zu profanen Zwecken gebrauchen ‖ **8** Vgl. Mischna III ב Anmerkg. 10 und 11 zu Obadja ‖ **9** Deut 22, 10 ‖ **10** Deut 22, 9 ‖ **11** קַיְמָא לָן „es ist für uns feststehende Satzung" ‖ **12** ר' משֶׁה בֶּן מַיְמוֹן Maimonides ‖ **13** Maimonides rechnet hier zwei Verbote, bei Ochs und Esel aber nur eins ‖ **14** Lev 25, 4.

וְיוֹם טוֹב. וְכֹהֵן וְנָזִיר בְּבֵית הַטֻּמְאָה[1]. חֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינָאי אוֹמֵר אַף הַלּוֹבֵשׁ כִּלְאַיִם[2]. אָמְרוּ לוֹ אֵינוֹ הַשֵּׁם[3]. אָמַר לָהֶם אַף לֹא הַנָּזִיר הוּא הַשֵּׁם: י כַּמָּה מַלְקִין אוֹתוֹ. אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת. שֶׁנֶּאֱמַר[4] בְּמִסְפָּר אַרְבָּעִים. מִנְיָן שֶׁהוּא סָמוּךְ לְאַרְבָּעִים[5]. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר אַרְבָּעִים שְׁלֵמוֹת [הוּא לוֹקֶה]. וְהֵיכָן הוּא לוֹקֶה אֶת־הַיְתֵרָה[6]. בֵּין כְּתֵפָיו: יא אֵין אוֹמְדִים אוֹתוֹ

ויום טוב. כל מלאכת עבודה לא תעשו[1]: כהן ונזיר. והוא בבית הקברות וקעבר על[2] נפש לא יטמא בעמיו האמור בכהנים. ועל[3] נפש מת לא יבא האמור בנזיר: אף הלובש כלאים. בשעה שהיה חורש: אינו מן השם. לאו לבישת כלאים אינו בשביל התלם[4]: אף כהן ונזיר. דחשביתו[5] לאו. אינו בשביל חרישה אלא בשביל הליכה למקום טומאה ומיהו[6] תנא קמא[7] חשיב להו בכלל לאוין התלם. לפי שאינו יכול לחרוש בשוורים[8] אלא אם כן הולך עמהן ומנהיגם[9]. י מנין שהוא סמוך לארבעים. שגורם לומר אחריו ארבעים[10]. דהיינו תשעה ושלשים. אי הוה כתיב ארבעים במספר. הוה אמינא[11] ארבעים במנינא. השתא דכתיב במספר ארבעים. במספר הגורם לומר אחריו ארבעים. דהיינו תשעה ושלשים: והיכן הוא לוקה את היתירה. שאינה ראויה להשתלש[12]. דתשעה ושלשים ראויות להשתלש. שליש מלפניו ושתי ידות[13] אחת על כתף זו ואחת על כתף זו. וזו של ארבעים היכן לוקה אותה[14]: בין כתיפיו. ואין הלכה כר' יהודה: יא אין אומדין אותו וכו'. שכל הלוקין בבית דין היו צריכין לאומדן בתחלה[15] שלא ימותו מחמת המכות. מדכתיב[16] לא יוסיף. מכלל[17] שאם צריך לגרוע

Mischna. 1 „Haus der Unreinheit", eine Stelle, wo Gräber gewesen sind ‖ 2 Chananja möchte noch ein neuntes Vergehen hinzufügen ‖ 3 „Das gehört nicht in diesen Zusammenhang" ‖ 4 Deut 25, 2 u. 3 ‖ 5 Diese Exegese erinnert an die völlige Interpunktationslosigkeit der bei den Juden gebräuchlichen Thorarollen ‖ 6 Die Zahl der Schläge mußte durch 3 teilbar sein. Siehe unten Mischna יג.

Obadja. 1 Lev 23, 7 ‖ 2 Lev 21, 1 ‖ 3 Num 6, 6 ‖ 4 Das Tragen von Mischgewebe steht in keinem inneren Zusammenhang mit dem Pflügen ‖ 5 חָשְׁבִיתוּ Partic. mit Personalpronomen; „ihr seid rechnende", d. h. „ihr rechnet" ‖ 6 מִיהוּ „indessen" ‖ 7 תַּנָּא קַמָּא „der erste Lehrer", von dem der Anfang der Mischna stammt, im Gegensatz zu Chananja ‖ 8 שְׁוָרִים plural. von שׁוֹר ‖ 9 Bei der Führung der Pflugtiere könnte sich der Mann an einen unreinen Ort begeben. Die von Obadja gegebene Berechnung der acht Punkte ist übrigens nicht sicher ‖ 10 „(die Zahl), welche veranlaßt, hinter ihr 40 zu sagen", d. i. 39 ‖ 11 הֲוָה אָמִינָא „man könnte glauben" ‖ 12 Subjekt ist die volle Zahl 40 ‖ 13 יָד „Teil" ‖ 14 Die Frage wird mit der folgenden Anmerkung beantwortet ‖ 15 Es mußte vorher festgestellt werden, ob der Verurteilte die zuerkannte Anzahl Schläge auch ertragen konnte ‖ 16 Deut 25, 3 ‖ 17 מִכְּלָל „daraus folgt". Dieser Grundsatz wird aus den beiden vorhergehenden Worten gewonnen.

אֶלָּא בַמַּכּוֹת הָרְאוּיוֹת לְהִשְׁתַּלֵּשׁ. אֲמָדוּהוּ לְקַבֵּל אַרְבָּעִים. לָקָה מִקְצָת. וְאָמְרוּ שֶׁאֵין יָכוֹל לְקַבֵּל אַרְבָּעִים פָּטוּר. אֲמָדוּהוּ לְקַבֵּל שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה מִשֶּׁלָּקָה אָמְרוּ שֶׁיָּכוֹל הוּא לְקַבֵּל אַרְבָּעִים פָּטוּר. עָבַר עֲבֵירָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנֵי לָאוִין. אֲמָדוּהוּ אוּמָד אֶחָד[1]. לוֹקֶה וּפָטוּר. וְאִם לָאו. לוֹקֶה וּמִתְרַפֵּא וְחוֹזֵר וְלוֹקֶה: **יב** כֵּיצַד מַלְקִין אוֹתוֹ. כּוֹפֵת שְׁתֵּי יָדָיו עַל הָעַמּוּד[2] הֵילָךְ וְהֵילָךְ וְחַזַּן הַכְּנֶסֶת אוֹחֵז בִּבְגָדָיו. אִם נִקְרְעוּ נִקְרָעוּ וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרָמוּ. עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת־לִבּוֹ[3]. וְהָאֶבֶן נְתוּנָה מֵאֲחוֹרָיו. חַזַּן הַכְּנֶסֶת עוֹמֵד עָלֶיהָ וּרְצוּעָה שֶׁל־עֵגֶל בְּיָדוֹ כְּפוּלָה אֶחָד לִשְׁנַיִם וּשְׁנַיִם לְאַרְבָּעָה[4]. וּשְׁתֵּי רְצוּעוֹת עוֹלוֹת וְיוֹרְדוֹת בָּהּ[5]:

גורעין: אלא במכות הראויות להשתלש. ואין מוספין לעולם על האומד[1]: אמדוהו לקבל ארבעים. חסר אחת. אלא לשנא דקרא נקט[2]: אמדוהו אומד אחד. לשתי מלקיות. כגון אמדוהו ללקות ארבעים ושתים: ואם לאו. שלא אמדוה אלא למלקות אחת: **יב** על העמוד. שהוא נעוץ בקרקע. וזקוף וגבוה להשען[3] עליו: וחזן. שמש שליח בית דין: נפרמו. נקרעו קוטי התפירה[4]: מאחוריו של הלוקה: ורצועה של עגל. שנאמר[5] ארבעים יכנו. וסמוך ליה[6] לא תחסום שור בדישו: כפולה לשנים ושנים לארבעה. ארבעה רצועות תפורות זו על גב זו: ושני רצועות דקות של חמור[7]: עולות ויורדות בה. כעין קלקלי של אוכף[8]. וטעמא משום דכתיב[9] ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו. אמר הקדוש ברוך הוא יבא מי שמכיר באבוס בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר אבוס בעליו[10]:

Mischna. **1** In solchem Falle konnte er mehr als 40 Schläge erhalten ‖ **2** Eine niedrige Säule, die für diesen Zweck dauernd fest im Boden stand, innerhalb der Synagoge, Matth 10, 17. Act 22, 19 ‖ **3** Brust und Rücken ‖ **4** „einen doppelt zusammengenommenen Riemen aus Kalbleder“ ‖ **5** „Zwei Riemen (aus Eselshaut) baumeln daran“; das sind die, welchen den Körper treffen.

Obadja. **1** Wenn sich herausstellt, daß der Verurteilte doch mehr Schläge ertragen kann ‖ **2** „(Der Mischnalehrer) hält sich genau an das Bibelwort“, statt korrekt von 39 Schlägen zu reden ‖ **3** הִשָּׁעֵן „sich stützen“ ‖ **4** תְּפִירָה „Naht“ ‖ **5** Deut 25, 3 ‖ **6** „nahe dabei“, Vers 4. Weil die beiden Stellen so dicht bei einander stehen, schließt man, daß mit einem Kalbsriemen geschlagen werden müsse ‖ **7** Das Folgende gehört unmittelbar dazu ‖ **8** קַלְקְלֵי שֶׁל־אוּכָּף „Zierriemen am Sattel“, oder „Steigbügelriemen“ (?) ‖ **9** Jes 1, 3 ‖ **10** Der Esel, welcher die Krippe seines Herrn kennt, soll den Israeliten, welcher das Gebot seines Herrn übertrat, bestrafen.

יג יָדָהּ טֶפַח וְרָחְבָּהּ טֶפַח. וְ[רֹאשָׁהּ][1] מַגַּעַת עַל פִּי כְרֵסוֹ[2]. וּמַכֶּה אוֹתוֹ שְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו וּשְׁתֵּי יָדוֹת מֵאַחֲרָיו. וְאֵינוֹ מַכֶּה אוֹתוֹ לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב אֶלָּא מֻטֶּה. שֶׁנֶּאֱמַר[3] וְהִפִּילוֹ [הַשּׁוֹפֵט] וְהַמַּכֶּה מַכֶּה בְיָדוֹ אַחַת בְּכָל־כֹּחוֹ: יד וְהַקּוֹרֵא קוֹרֵא[4] אִם לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת וְגוֹמֵר. וְהִפְלָא ה׳ אֶת־מַכֹּתְךָ וְגוֹמֵר. וְחוֹזֵר לִתְחִלַּת הַמִּקְרָא. וְאִם מֵת תַּחַת יָדוֹ פָּטוּר[5]. הוֹסִיף לוֹ עוֹד רְצוּעָה[6] אַחַת וּמֵת. הֲרֵי זֶה גוֹלֶה עַל יָדָיו[7]. נִתְקַלְקֵל בֵּין בְּרֵיעִי בֵּין בַּמַּיִם[8] פָּטוּר. ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר הָאִישׁ בְּרֵיעִי וְהָאִשָּׁה בַּמַּיִם: טו כָּל־חַיָּבֵי כְרִיתוֹת שֶׁלָּקוּ נִפְטְרוּ יְדֵי[9] כְרִיתָתָם. שֶׁנֶּאֱמַר[10] וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ. כְּשֶׁלָּקָה[11] הֲרֵי

יג ידה טפח. בית יד שהרצועה תלויה בה ארכו טפח: ורחבה של רצועה של עגל טפח: וראשה מגעת על פי כריסו. לכך צריך שיהא בבית יד שהרצועה כפל שחזן המלקה יכול להאריך ולקצר הרצועה כרצונו. שאין מלקין לאדם אלא ברצועה שראשה מגעת על פי כריסו שהוא טבורו: שליש מלפניו. דכתיב[1] והכהו לפניו כדי רשעתו. לפניו כדי רשעתו אחת ולאחריו כדי שתים[2]: מלפניו. על לבו: מאחריו. שליש על כתף זו ושליש על כתף זו: מכה בידו אחת. אבל כשמגביה הרצועה מגביה בשתי ידיו: בכל כחו. דכתיב[3] מכה רבה: **יד** והקורא קורא. דכתיב[4] בקרת תהיה. בקריאה תהא שקורין עליו אם לא תשמור לעשות וגומר. וגדול שבדיינים[5] קורא. והשני מונה. והשלישי אומר על כל הכאה והכאה הכהו[6]. ומצוה על הקורא לצמצם להשלים המקראות בסוף המלקות[7]. אם לא צמצם חוזר וקורא פעם שניה וממהר לקרא ולהשלים כשישלים המלקה להלקות: ואם מת תחת ידו פטור. מפני שמכהו ברשות[8]: הוסיף לו. כגון דטעה במנינא: נתקלקל. שהוציא רעי מחמת הכאה: פטור. דכתיב[9] ונקלה אחיך לעיניך. והרי נקלה שנתלכלך[10]: ואשה אף במים דבשתה מרובה. ואין הלכה כר׳ יהודה: **טו** נפטרו מידי כריתתן. אם עשו תשובה[11]:

Mischna. 1 Das Ende des Riemens ‖ 2 „über den Mund seines Bauches“, d. i. bis zum Nabel ‖ 3 Deut 25, 2 ‖ 4 Deut 28, 58 u. 59 ‖ 5 Der Synagogendiener ‖ 6 „Riemenschlag“ ‖ 7 „um seinetwillen“ ‖ 8 „Urin“ ‖ 9 „von“. Vgl. Obadja מִידֵי ‖ 10 Deut 25, 3 ‖ 11 „nachdem er geschlagen ist“.

Obadja. 1 Deut 25, 2 ‖ 2 Eine exegetische Blüte, um die bestehende Sitte an die Schrift anzulehnen ‖ 3 Deut 25, 3 ‖ 4 Lev 19, 20. בִּקֹּרֶת wird als stammverwandt mit קרא angesehen ‖ 5 „der älteste und angesehenste Richter“ ‖ 6 Er forderte zu jedem Schlag auf, indem er sagte: הַכֵּהוּ „Schlag ihn“ ‖ 7 Er mußte seine Rezitation genau so bemessen, daß sie zugleich mit den Schlägen zu Ende war ‖ 8 בִּרְשׁוּת „in obrigkeitlichem Auftrage“ ‖ 9 Deut 25, 3 ‖ 10 „indem er sich beschmutzt“. In der Strafe selbst wird keine Verunehrung gefunden ‖ 11 Die Prügelstrafe allein genügt Gott nicht.

העושה מצות אחת על אחת כמה וכמה. אית דמפרשי[1] דעל חייבי כריתות שלקו קאמר. מי שקיבל עליו הדין ועשה מצוה כשלקה[2]: על אחת כמה וכמה שתינתן לו נפשו. ויפטר מידי כרת. שמדה טובה מרובה על מדת פורענות[3]. ואית דמפרשי דמלתא באנפי נפשיה קאמר[4] להודיע מתן[5] שכרן של מצות. קל וחומר[6] מעונשן של עבירות[7]: ממקומו הוא למד. מחייבי כריתות דאיירי[8] בהו אנו למדין שהיושב ולא עבר עבירה מעלין עליו שכר כעושה מצוה דכתיב בעריות ונכרתו הנפשות. ואומר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וסמוך ליה לא תקרבו לגלות ערוה. הרי שמי שיושב ואינו מגלה ערוה. הכתוב קוראו עושה מצוה. וכתיב ביה וחי בהם.

הוא כְּאָחִיךָ דִּבְרֵי ר׳ חֲנַנְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל. הוּא הָיָה אוֹמֵר[1] מָה אִם הָעוֹבֵר עֲבֵירָה אַחַת נַפְשׁוֹ נִטֶּלֶת עָלֶיהָ[2]. הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה[3] שֶׁתִּנָּתֵן לוֹ נַפְשׁוֹ. ר׳ שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִמְּקוֹמוֹ הוּא לָמֵד[4]. שֶׁנֶּאֱמַר[5] וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשׂת מִקֶּרֶב עַמָּם. וְאוֹמֵר[6] אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם. הָא כָּל־הַיּוֹשֵׁב וְלֹא עָבַר עֲבֵירָה נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה[7]. ר׳ שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי אוֹמֵר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר[8] רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֱכוֹל הַדָּם. כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ. וּמָה אִם הַדָּם שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל־אָדָם חָתָה[9] מִמֶּנּוּ. הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ מְקַבֵּל שָׂכָר. גָּזֵל וַעֲרָיוֹת[10] שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל־אָדָם

Mischna. **1** Der Rest der Mischna gehört nicht hierher, sondern ist nur um des Autors willen hierhergesetzt. Anders R. Schimʿon ‖ **2** „ihm deswegen das Leben genommen wird“ ‖ **3** „um wieviel mehr“ ‖ **4** „er lehrt nach dem Context“, d. h. dieser allgemeine Gedanke steht im Zusammenhang mit seinem Ausspruch am Anfang dieser Mischna und will noch eine neue Lehre hinzufügen ‖ **5** Lev 18, 29 ‖ **6** Ebenda Vers 5 ‖ **7** Der Gedankengang ist so: Ihr sollt meine Satzungen halten, und wer das tut, wird belohnt. Keinen Greuel zu verüben ist eine Satzung. Also wird schon belohnt, wer nur den Greuel unterläßt ‖ **8** Deut 12, 23 ‖ **9** „sich ekeln“ ‖ **10** Plural von עֶרְוָה „Unzucht“.

Obadja. **1** אִית דִּמְפָרְשֵׁי „einige erklären“ ‖ **2** Die folgende Bemerkung schließt sich unmittelbar an ‖ **3** Wer durch willige Hinnahme der Prügelstrafe ein Gebot erfüllt, rettet sein Leben. Denn das Maaß der verzeihenden Güte Gottes ist größer, als das Maaß der Strafe ‖ **4** מִלְּתָא בְּאַנְפֵּי נַפְשֵׁיהּ קָאָמַר „er sagt eine Sache für sich“, d. h. etwas, was mit dem Vorhergehenden keinen Zusammenhang hat ‖ **5** מַתָּן „Geben, Gabe“ ‖ **6** קַל וָחוֹמֶר „Schluß vom Leichteren aufs Schwerere, a minori ad maius“. Siehe darüber Strack, Einleitung³ S. 99 ‖ **7** Aus der Strafe für Übertretung wird Lohn für die Befolgung der Gebote geschlossen ‖ **8** אַיְרֵי Aphel von ירא, „er lehrt“.

מִתְאַוָּה לָהֶן וּמְחַמְּדָתָן. הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹת דּוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל־הַדּוֹרוֹת[1]: **טז** ר' חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר רָצָה הַמָּקוֹם[2] בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר[3] ה' חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

סְלִיק מַסֶּכֶת מַכּוֹת:

כדרך[1] שהעניש כרת במי שעושה עבירה. וזה דוקא במי שבא עבירה לידו[2] וכבש יצרו ולא עשאה. כיוסף הצדיק וכיוצא בו: **טז** לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת שקצים ורמשים[3] כדי להרבות שכר כשהן בדלים מהם. אף על פי שבלאו הכי[4] לא היו אוכלין אותן שנפשו של אדם קצה בהן: למען צדקו. להצדיק את ישראל ולזכות אותן:

Mischna. 1 Das zweite Beispiel ist nur der Ähnlichkeit wegen dem ersten angefügt ‖ 2 הַמָּקוֹם „Gott“ ‖ 3 Jes 42, 21.

Obadja. 1 כְּדֶרֶךְ שֶׁ „ganz ebenso wie“ ‖ 2 „Das bezieht sich natürlich nur auf den, der in Versuchung kommt“ ‖ 3 Lev 11, 29 ‖ 4 אַף עַל פִּי שֶׁבְּלָאו הָכִי „selbst wenn es nicht so (verboten) wäre“.

angesehener Mann. Außer dem Mischnakommentar schrieb er noch andere, weniger bekannte Erläuterungsschriften. Als höchst wertvolle Geschichtsquelle für das zeitgenössische Judentum in Italien, Ägypten und Palästina kommen seine Privatbriefe und seine in Briefform abgefaßte Reisebeschreibung in Betracht.

3. Folgende Mischnalehrer sind im Traktat Makkoth mit Namen angeführt: Abba Scha'ul II ב. R. Elieser (b. Hyrkanos) III ה. R. Elieser b. Jakob II ב. R. El'asar III ה. R. El'asar b. Asarja I י. R. Chananja b. Gamliel III טו. R. Chananja b. Chakinaj III ט. R. Chananja b. Akaschja III טז. R. Tarphon I י. R. Jehuda (b. Ilaj) I ה. II ג, ו, ח. III ד, י, יד. R. Jose (b. Chalaphta) I ח. R. Jose aus Galiläa II ז. R. Jose b. Jehuda I ט. II ג, ו. R. Meïr I ב, ג. II ג, ה, ח. R. 'Akiba I ז, י. II ב, ז. Rabbi (Jehuda ha-nasi) I ח. II א. R. Schim'on (b. Jochaj) I ז. II ג. III ב, ו, טו. Rabban Schim'on b. Gamliel I י. R. Schim'on b. Jehuda III ו. R. Schim'on b. Rabbi III טו. Außerdem die Zedukim I ו. — Nähere Angaben über sie finden sich in Stracks Einleitung und in der Jewish Encyclopaedia.

4. Von großer Wichtigkeit für das Verständnis sind die alttestamentlichen Zitate. Zur vorhergehenden Orientierung mögen sie hier ihre Stelle haben.

Genesis 43, 34.

Exodus 12, 10. 46; 20, 16; 21, 28 ff.; 29, 34; 30, 32. 37.

Leviticus 3, 17; 5, 15; 7, 18; 11, 29. 41; 17, 4; 18, 5. 6 ff. 29; 19, 19. 20. 27. 28; 21, 1. 5. 7. 14; 22, 9. 15; 23, 7. 21. 31; 25, 4. 41.

Numeri 6, 5. 6. 7; 8, 17. 18. 19. 27; 9, 12; 35, 1 ff. 13. 14. 23. 25–28. 32.

Deuteronomium 7, 3; 12, 17. 23; 14, 1. 24 ff.; 15, 19. 20; 16, 3; 17, 6. 12; 19, 3. 4. 5. 18. 19. 21; 20, 2; 22, 6. 9. 10. 11. 18. 19; 24, 10; 25, 1. 2. 3. 5 ff.; 26, 2 ff. 5 ff. 14; 28, 58. 59.

Josua 9, 27.

2. Sam 2, 13.

Jesaias 1, 3; 42, 21; 44, 12.

Ackerfurche acht Mal schuldig machen. — י. Die Anzahl der Schläge. — יב. Der Vollzug der Prügelstrafe. — יג. Die Beschreibung der Geißel. — יד. Die Rezitation bei der Exekution. — טו. Das Verhältnis von Ausrottung und Prügelstrafe. Erbauliche Schlußbetrachtung.

2. Im Jahre 1549 erschien in Venedig zum ersten Male der Mischnakommentar des Obadja Jaré ben Abraham. Seitdem gibt es kaum eine Ausgabe des Mischnatextes, an deren Rand er als wesentliches Hilfsmittel des Verständnisses nicht seine Stelle hätte. Diese hervorragende Wertschätzung wird ihm nicht deshalb zu Teil, weil Obadja ein Mann neuer, treffender Gedanken gewesen wäre; sondern weil er das Wichtige und Wertvolle aus den Werken der großen Vorgänger, Raschi und Maimonides, und aus dem Labyrinth der Gemara mit kundiger Hand zusammenstellte. Über seinen Lebensgang sind wir einigermaßen unterrichtet. Er war Italiener von Geburt, ein Schüler des Joseph Colon (מהרי"ק) in Venedig. In dem Städtchen Bertinoro in der Provinz Forli zwischen Ravenna und Rimini, das ihm den Beinamen gab, wurde er Rabbiner. Eine Reise nach Jerusalem, wo er 1488 eintraf, machte ihn zu einem der bedeutendsten Männer der damaligen Judenschaft. Er fand die Gemeinde der heiligen Stadt in argem Zustand. Einige Leute übten über sie eine Art Tyrannei aus, die noch schlimmer gemacht wurde durch den Druck der islamischen Regierung. Es herrschte Verarmung und Verwahrlosung an allen Ecken und Enden. Da legte sich die ehrenhafte und überragende Persönlichkeit Obadjas ins Mittel. Er stellte geordnete Gemeindeverhältnisse wieder her, beseitigte die drückende Abgabe von 400 Dukaten an die Muhammedaner, organisierte Talmud- und Schriftstudium unter der Jugend, richtete hebräische Predigt ein und sammelte Gelder durch seine italienischen Verbindungen zur Unterstützung der Armen. Seit 1492 wanderten viele aus Spanien durch die Inquisition vertriebene Juden nach Palästina aus, und mit ihnen kam Intelligenz und Wohlhabenheit in die Stadt. Nun wurde sogar eine Jeschiba, eine Art Hochschule nach dem Muster der babylonischen, gegründet. Obadja starb etwa um 1500, als ein bei Juden und Muhammedanern hoch-

EINLEITUNG.

1. Der Inhalt des Traktates Makkoth steht in unmittelbarem Zusammenhang mit dem des vorangehenden umfangreichen Traktates Sanhedrin, der den Zivil- und Strafprozeß behandelt. Von seinen drei Abschnitten beschäftigt sich nur der letzte mit der in der Überschrift kenntlich gemachten Materie, während die beiden ersten andersartige Bestimmungen umfassen.

Abschnitt I א. Von den falschen Zeugen, die abweichend von der gewöhnlichen Weise bestraft werden. — ג. Die Verteilung der Strafe auf mehrere Falschzeugen. — ד. Die falsche Aussage muß den Zeugen persönlich nachgewiesen werden. — ה. Wann falsche Zeugen getötet werden. — ז. Die Anzahl der Zeugen, und wie sie zu Gruppen zusammengerechnet werden. — י. Zeugnis gegen einen zum Tode Verurteilten, der entflohen und wieder eingefangen ist. Beurteilung der Todesstrafe.

Abschnitt II א. Von der Verbannung bei unvorsätzlichem Todschlag. — ג. Um weswillen jemand verbannt wird. — ד. Die sechs Zufluchtsstädte und die Wege dahin. — ו. Das Verfahren bei versehentlicher Tötung. Amnestie beim Tode des Hohenpriesters. — ז. Rechtsverhältnis beim unbefugten Verlassen der Zufluchtsstadt. — ח. Verhalten des Verbannten während und nach der Verbannung.

Abschnitt III א. Von der Prügelstrafe. Sie wird verwirkt bei Incest und gewissen kultischen Vergehen, — ד. beim Ausnehmen eines Vogelnestes, — ה. beim Scheeren von Haupthaar und Bart, — ו. beim Tätowieren, — ז. bei Übertretung des Nasiräatsgelübdes. — ט. Man kann sich beim Pflügen einer

natürlich nicht entbehrt werden können, wird der Leser zu einem ausreichenden Verständnis der Sache gelangen. Gute Dienste leistet an manchen Stellen auch Goldschmidt, Babylonischer Talmud, Band 7, Berlin 1904.

Herrn Prediger Dr. Rieger in Hamburg, der mir in freundschaftlichster Weise mit seiner Hilfe stets bereitwillig entgegenkam, sage ich hier meinen aufrichtigen Dank.

Somit sei das Heft den interessierten Kreisen in der Hoffnung übergeben, daß es ihnen mehr Förderung bringen werde, als manche aus jüdischer Feder stammende Arbeiten auf ähnlichen Gebieten es bisher getan haben.

Hamburg, im Juli 1909.

WINDFUHR.

VORWORT.

Das vorliegende Heft will denen dienen, die sich einen Einblick in die Literatur der rabbinischen Kommentatoren verschaffen möchten. Die Beschäftigung mit diesem Zweige der jüdischen Wissenschaft ist außerordentlich gering, wohl nicht am wenigsten deshalb, weil es an geeigneten Hilfsmitteln zur ersten Einführung fehlt. Die vorhandenen Werke sind nicht ohne weiteres jedermann zugänglich; und selbst wenn man sie benutzen kann, bleiben der Schwierigkeiten noch reichlich genug. Aus dieser persönlichen Erfahrung heraus versuche ich hier eine Lücke auszufüllen. Bei der Bearbeitung lagen mir die Mischnaausgaben von Surenhusius, Amsterdam 1700; Rabe, Onolzbach 1761; Jost, Berlin 1833 und Lowe, Cambridge 1883 vor. An den Text dieser zuletzt genannten habe ich mich im Wesentlichen angeschlossen. Was bei Lowe fehlt, ist in eckige Klammern gesetzt. Als Textgrundlage für den Kommentar diente die Stettiner Mischnaausgabe von Graßmann 1863 und die von Romm in Wilna. Textkritik wird man vermissen. Aber einmal steht der Ertrag dieser schwierigen Arbeit kaum im Verhältnis zu der dabei aufgewandten Mühe und außerdem kam es hier zunächst nur auf einen möglichst verständlichen Text an. Um die Einprägung des Wortbildes zu erleichtern, ist die scriptio plena auch da beibehalten worden, wo sie durch die Vokalisation eigentlich überflüssig wurde. Die Abbreviaturen sind sämtlich aufgelöst bis auf ר' für רבי und ה' für יהוה. An der Hand von Dalmans Aramäischem Wörterbuch und Stracks Einleitung, die

HERRN

PROFESSOR *D.* DR. JOHANNES DRÄSEKE

IN WANDSBECK,

DER MICH HEBRÄISCH LESEN LEHRTE, ALS EIN ZEICHEN DANKBAREN ERINNERNS.

WINDFUHR.

DRUCK VON W. DRUGULIN IN LEIPZIG.

מַסֶּכֶת מַכּוֹת

עִם פֵּירוּשׁ הָרַבִּי עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוֹרָה

DER MISCHNATRAKTAT

VON DER

PRÜGELSTRAFE

MIT DEM

KOMMENTAR DES OBADJA VON BERTINORO

ERLÄUTERT VON

WALTER WINDFUHR,
PASTOR AN ST. ANNEN IN HAMBURG.

LEIPZIG
RUDOLF HAUPT, VERLAGSBUCHHANDLUNG
1910.

מַסֶּכֶת מַכּוֹת

עם פֵּירוּשׁ הָרַבִּי עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָה

DER MISCHNATRAKTAT

VON DER

PRÜGELSTRAFE

MIT DEM

KOMMENTAR DES OBADJA VON BERTINORO

ERLÄUTERT VON

WALTER WINDFUHR,

PASTOR AN ST. ANNEN IN HAMBURG.

LEIPZIG

RUDOLF HAUPT, VERLAGSBUCHHANDLUNG

1910.